Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 135 (11032) | 1979 чылдың июнь 12, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

ЭҢ ЧУГУЛА СОРУЛГА

Коммунистиг кижизидилгениң идейлиг деңнелин болгаш ажыктыын бедидериниң дугайында СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, бүгү чурттаазында ышкаш, республиканың партия организациялары ажылчы чоннарның идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң талазы-биле ажылдың хевирлерин болгаш арга-методун сайзыраңгайжыдарынга чамдык дуржулганы чедип алган. Идеология ажылының эң чугула айтырыгларының талазы-биле СЭКП ТК-ның доктаалдары, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң «СЭКП-ниң идеологтуг ажылының чугула айтырыглары», «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп ажылдары ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле партия болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының, идеология албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга хүн бүрүде удуртулга, дайынчы программа болуп турар.

СЭКП Төп Комитеди чоокта чаа база бир онза чугула документини — «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» делгереңгей доктаалды хүлээп алганын билир болгай бис. Амгы үеде политиктиг улуг чугула ол документини бүгү партия организацияларында калбаа-биле чугаалажып, ону ажыл-херекке хажык чокка удуртулга болдургаш, боттандырар талазы-биле хемчеглерин хүлээп ап турар. Чоокта чаа партияның область организациязының активиниң хуралынга «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын боттандырар талазы-биле партия организацияларының сорулгаларынга холбашкан айтырыгны чугаалашкаш, чогуур доктаалды болгаш ТК-ның ол доктаалын күүседир талазы-биле комплекстиг хемчеглерни хүлээп алган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның ооң дараазындагы Пленумнарының болгаш партияның XVII область конференциязының шиитпирлериниң күүселдезин идеологтуг ажыл талазы-биле хандырары, коммунистерни болгаш партия кежигүнү эвестерни марксичи-ленинчи мировоззрениеге кижизидери, ажылчы чоннарны улустарның найыралының, совет патриотизминиң база пролетаржы интернационализминиң ёзузунга кижизидери, оларның идейлиг болгаш мөзү-шынар деңнелин бедидери ол доктаалды боттандырарынга чугула кол угланыышкын болур дээрзин актив хуралынга демдеглээн. Пропаганданың болгаш агитацияның эртемге үндезилеттинген бедик деңнелин хандырарынга, идеологтуг, политика-кижизидилге ажылдың дээштизин, тодаргай болгаш ажыл-херекчи чорууп күштелдирериниң, ону политиктиг база ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлээри-биле, амыдырал биле сырый холбаштырарынче, пропаганданың болгаш агитацияның шаап халдакчы характерин хөгжүдеринче партия организацияларының, идеологтуг албан черлериниң, пропагандист кадрларның болгаш активтиң кичээңгейин мөөңнээриниң эргежок чугулазын база ында демдеглээн.

Идеологтуг, политика-кижизидилге ажылды сайзыраңгайжыдары—бүгү партия организацияларының эң чугула сорулгазы болур дээрзин бистиң партиявыстың Төп Комитеди айтып турар. Бо чугула херекке хамыктың мурнунда партия эге организациялары чугула рольдуг болур. Олар хүн бүрүде идей-политиктиг ажыл-чорудулганың төвү болбушаан, коллективти сырый каттыштырар, кижилерниң тус-тузу-биле билдилиг ажылдаар, оларның хөй-ниитичи база күш-ажылчы идепкейин, күш-ажылының болгаш амыдырал-чурттаалгазының культуразын бедидер талазы-биле шудургу ажылды чорудар ужурлуглар.

Ынчалзажок СЭКП ТК-ның үстүнде адааныва чугула доктаалын боттандырар талазы-биле партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгларны чугаалашкан республиканың партия активиниң хуралынга, СЭКП Кызыл хоорокомунуң, Бай-Тайга, Кызыл болгаш өске-даа райкомнарының пленумнарынга чамдык партия эге организацияларының идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылының деңнели чавыс, дээштии кошкак, амыдырал-биле, ажыл-агыйжы болгаш политиктиг сорулгаларны шиитпирлээри-биле сырый холбашпаан дээрзин демдеглээн. Ынчангаш партия эге организациялары күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидери, идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш мөзү-шынар кижизидилгезиниң сырый холбаалыын чедип алыры, ону чоннуң бүгү бөлүктериниң онзагай байдалын барымдаалап комплекстиг ёзу-биле чорудары эргежок чугула.

Партия комитеттери болгаш эге организациялары идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдарны организастаарынга чер-чер Советтериниң, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң, школаларның, өөредилге болгаш культура албан черлериниң, чогаадыкчы эвилелдерниң, спорт болгаш камгалал ниитилелдериниң, массалыг информацияның болгаш пропаганданың чепсектериниң күженишкиннерин таарыштыр мөөңнеп дүүштүрер ужурлуг.

Марксизм-ленинизмниң чогаалдарын ханызы-биле өөрениринге, ажылчы чоннарны идепкейлиг амыдыралчы туруушка кижизидеринге политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге улуг идигни берип турар. Бо чугула ажылды Каа-Хем, Улуг-Хем районнарының болгаш «Ленинчи орук», «Улуг Октябрь», «Тере-Хөл», «Кара-Хөл», «Шамбалыг», «Революцияның чалбыыжы», «Тээли» совхозтарның партия организациялары чогуур негелдеге чедир тургуспааның республиканың партактив хуралынга чиии-биле шүгүмчүлээн болгай. Партия организациялары эртип турар өөредилге чылындан чогуур түңнелдерни кылыр, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга СЭКП төөгүзүн, марксизм-ленинизмниң классиктерин, СЭКП-ниң съездилериниң материалдарын, эш Л. И. Брежневтиң ажылдарын болгаш өске-даа эң чугула документилерни амыдырал-биле сырый холбап, пропагандалаарын, өөредирин хандырар хүлээлгелиглер. Ол чугула ажылдың чедиишкини пропагандист кадрлардан кол хамааржыр чүве төлээде, парторганизация бүрүзү оларның теоретиктиг болгаш методиктиг деңнелин бедидеринче доктаамал кичээңгей салыр ужурлуг.

Партия организацияларының талазындан чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле, чурттакчылыг ыраккы суурларга, малчыннар ортузунга идей-политиктиг кижизидилгени улам күштелдирер, амыдыралдың социалистиг чаа чаңчылдарын, овур-хевирин калбаа-биле пропагандалаар ужурлуглар. Маңаа холбаштыр агитшөлдерниң, агиткварталдарның, агиткватираларның, херээженнер чөвүлелдериниң болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының, культура албан черлериниң ажылын улам идепкейжидер херек.

Бүгү чурттаазында ышкаш, бистиң республиканың партия организациялары СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур чорувушаан, СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» доктаалын күүседир талазы-биле дайынчы, соруктуг, организакчы болгаш политиктиг ажылды чорудар, ооң шынарын база дээштиин улам ыңай бедидер, боттарының мурнунга салдынган сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээрин хандырар дээрзинге чигзиниг турбас.

Төрээн чуртка—эки шынарлыг дүкту

Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунуң № 4 хойжу бригадазының кыргылда пунктузунда ажыл хайнышкынныг. Хой ажылында ийиги «дүжүттү» ажаап алыры түлүктей берген. Бригаданың хойлары колдуунда бөдүүн дүктүг болганда, дүктүң чидириин болдурбазы-биле кыргылданы июнь 2-де эгелээн.

Кыргылда пунктузунга хүнүң-не 25 хире кижи ажылдап турар. Электрилиг 12 машинаны тургускан. Оларны аайлап таарыштырар, бистерни чанып чидидер тускай кижини томуйлаан. Оон аңгыда 10 кижи хол хачызы-биле база кыргып турар.

Бригадада хойну дүрген кыргыырының мастери безин бар. Ол болза Бады Оюнович Таңмаа-дыр. 20 чыл стажтыг ол хоочун хойжу дүрген кыргыырының аргазынга 1963 чылда-ла өөренип алган. Ол ам кыргылда пунктузунда электрилиг машиналар-биле хойну кыргыырын айтып бериң, дузалажып турар.

Электрилиг машиналар-биле хой кыргыырының 45 кг дүк нормазын кыргыкчылар колдуунда чедир болгаш ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТАРДА: хойну дүрген кыргыырының мастери Б. О. Таңмаа: пунктуда бөлүк кыргыкчылар ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

НАРЫН ЭРИИНДЕ ЫРЖЫМ

Ленин аттыг совхозтуң конторазынга эртен чорааш, ол ажыл-агыйның Нарында № 2 хойжу бригаданың удуртукчузу Эрин Дактың-биле ужурашкан бис. Кыргылда дугайын сонуургап айтырарывыска, Дактың Серенович мынча диди:

— Бистиң Нарын пунктузунда ажыл-даа хайнышкыныг иийн. Каш хонуктада муң ажыг хойну кыргып аптывыс. Ажылда уззүктелиишкин чок...

Бригадирниң чугаазындан алырга, кыргылда пунктузунда бүгү-ле чүве эки, ажыл шалыпкын. Ол эки ажылдыг пунктуну сонуурган көөрү-биле Нарынче шиглей хаптывыс. Кара шаттың кырынга үнүп көөривиске, көстүп баткан Нарын хем бисти «келиңер харын, каас-шиизиим кайы хире-дир, көрүңер» дээнзиг, мурнувуста дөө ол шөйлү берген чыдыр. Ооң эриктерин теректер, талдар болгаш хадыңнар хаажылаан, ында-мында ак-ак өглер көстүр, чатылып оъттаан кодан-кодан хойлар ак ааржы чадып каан кылдыр сагындырар. Хемниң бай-байлаа оон-на илдең. Мурнувуста, хем эриинде кыргылда пунктузу көстүп тур. Ооң чанында бир өг, үстүү талазында ийи өг, мырыңай ырак эвесте ийи майгып тур.

Пунктуда ыржым-шөлээн-не чүве. Электрилиг кыргылда машиналарының даашшимээни-даа дыңналбас мындыг. Чадагай кажаада бир кодан хойну киирип каан. Хойлар изигде бөкперлежип алган, девээлеп турлар. Оларның чамдыктарының мөөнналарының, иштиннериниң дүктери тазарты дүшкүлеп калган. Оозун бодаарга, кыргыыр үези келгени ылап.

Кажаада хой чанында ийи кижи тур. Оларга бардывыс. Хорбаа Зайцев биле Бөөвей Демир-оол болду. Кайызы-даа хойжу. Ажыл-херек дугайын олар-биле чугаалажы бердивис.

Бедип үнүп келген хүнче көрбүшаан, Бөөвей Демир-оол хараадаан хевирлиг чугаалай-дыр:

— Хүн удавас дүш чедер дей берди. Кыргыкчылар ам-даа келбээн. Мынчаар ажылдап турар болза, аттыг чүве-ле-дир. Электрилиг машиналарны ажылдадыр, сайгылгааны таарыштырар механик кижи суур киргеш, ам-даа келбээн-дир.

Чанында орган эжи Хорбаа Зайцев ону деткиди:

— Шынап-ла бергедээн херек бо. Кыргылданы июнь 2-де-ле эгелээн. Ол хиреде ажыл шуудавастааш туруп берген. Маңаа хой эккелген кижи хондур-дүндүр манаардыр. Дүүн база дүштен эгелеп ажылдаан. А бөгүн механиктиң келири билдинмес, та канчаар чүве.

— Эртен-не кажаалаан хойлар аштап, сускай берди-ле — деп, Бөөвей дүвүрээн шимчилиг чугаалааш, бедий берген хүнче көрдү.—Бо хойларны бо бичии уруглар хүнзедир-даа кыргып кайын төндер. Ат болду-ла.

Эрзин школазының шефтеп келген өөреникчилери хол хачызы-биле каш хойну кыргаан турлар. Олар-даа кыргылданы чаа эгелээн болду.

Совхозтуң Нарын бригадазы 10 муң ажыг хойну кыргыыр болгаш күрүнеге 17 тонна дүктү дужаар ужурлуг. Амгы чедир барык-ла неделя дургузунда, деңгүп-ле 1000 хире хой кыргаан. Кыргылда пунктузунда электрилиг 24 машина бар. Ону бүрүн күчүзү-биле ажыглаар болза, чаңгыс-ла хүн муң чыгам хойну кыргып болур. Үе-шак ынчаар халас эртип, үнелиг дүк черге тоглап дүжүп турар. А ажыл ам-даа шуудаваан. Кыргылда пунктузунда 24 машинаның чүгле кезик хирези ажылдап турар. оларны ажыглап билир он кыргыкчы бар.

Совхозтуң удуртукчулары дээштиг хемчег албас болза, дүктүң чидирии көвүдээри чугаажок. Ол чорук күрүнеге дүк садарының планын күүседиринге багай салдарны чедирери билдингир.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.
Эрзин район.

АЛБАННЫҢ АЯН-ЧОРУУ-БИЛЕ

Совет удуртулганың чалаазын ёзугаар Индия Республиканың Премьер-Министри Морарджи Десаи албанның найыралчы аян-чоруун кылып, июньнуң 11-де Москвада чедип келген.

Индия Республиканың болгаш ССРЭ-ниң күрүне тукталары-биле шиметтинген Внуково аэродромунга М. Десаини СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, албанның өске-даа кижилери уткуп алган. (СЭТА).

СЭТА-ның дыңнадыы

КОСМОСТУҢ «СОЮЗ-34» КОРАБЛИ ОРБИТА КОМПЛЕКИЗИ-БИЛЕ ТУДУШКАН

1979 чылдың июнь 8-те Москваның-биле 23 шак 02 минутада ужудукчу чок «Союз-34» космос корабли башкарыышкынныг «Салют-6»—«Союз-32» орбита комплекизи-биле тудуштурулгазын боттандырган.

Ужудуушкун башкарар чериниң командазын ёзугаар ийи хонукта тускайлаң ужутканының соонда, «Союз-34» корабльдиң болгаш «Салют-6» станцияның боттарында чоокшулажырының автоматтыг системаларының ажылдап чораан девискээринче кирген болгаш ол система космос аппараттарының тыпчырын, чоокшулажырын, шуут чедип келирин болгаш тутчуруп хандырган.

«Союз-34» корабльдиң станция-биле ырактан-на чоокшулажырының шимчээшкиннерин кылырының мурнунда чүъктүң «Прогресс-6» корабли июнь 8-тиң эртенинде орбита комплекизинден башкаландырган болгаш ол боду тускайлаң ужудуушкунну үргүлчүлээн.

Чоокшулажыышкынның болгаш тудуушкунуң чоруп турар байдалын орбита комплекизиниң экипажы — эштер Ляхов болгаш Рюмин олар контрольдап турганнар. Космостуң ужудукчу чок «Союз-34» корабли станцияның агрегаттыг кезээниң талазында тургустунган тудуштурулга кезээнге тудуштурган.

«Союз-34» корабльдиң чоокшулаштырып, углап-шиглээр шимчедикчи херексели болгаш системалары чогумчалыг ажылдаан.

Космос корабли станцияга экипажтың моон соңгаар эртем шинчилелдерин кылыры материалдарны, немелде дериг-херекселдерин, почтаны болгаш аъш-чем продуктуларын чедире берген. Комплекстиң экипажы «Союз-34» корабльдиң чүъгүн дүжүрүп эгелээн.

Телеметрлиг информацияның болгаш космонавтарның дыңнадыгларының түңнелдери-биле алырга, орбитаның «Салют-6» — «Союз-32»—«Союз-34» комплекизиниң системалары чогумчалыг ажылдап турар.

Владимир Ляховтуң болгаш Валерий Рюминниң кадыының байдалы эки.

БӨМБҮРЗЕК КЫРЫНДА ШИНЧИЛЕЛДЕР ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). 1979 чылдың май 13-те чер чоогунуң орбитазынче салып үндүрген автоматтыг «Прогресс-6» чүък кораблиниң ужудуушкуну доозулган.

Июнь 9-та, Москваның-биле 21 шак 51 минутада, корабльди дээр делгеминге углаашкынын кылган соонда ооң шимчедикчи херекселин ажылдадыпкан. Корабльдиң дүргедээшкининиң оожумнатканының соонда ол чавызап бадарының уунчеээлгеш, Оожум океанның айтып каан девискээриниң кырында атмосфераның дыгый каъдынче киргеш, өрттенип калган.

Космонавтар Владимир Ляхов болгаш Валерий Рюмин ужудуушкуннуң программазын ёзугаар ужудукчу чок «Союз-34» корабльдиң станцияда аппаратыны биологтуг чүүлдер-биле дуржулга кылып эгелээннер.

Чер чоогунуң орбитазында болгаш үстүкү атмосферада гамма-херелдерни болгаш окталгалыг кезекчигештерни хары угда хемчээр талазы-биле шенелдени экипажтың киржилгези-биле кылган. Хемчээшкинни бичии хемчээлдиг «Елена» дээр гаммателескоптарның дузазы-биле кылган, ол үеде оларның бирээзи бедик ужар аэростаттың, а өскези станцияның кырынга тургускан турган.

Июнь онда космонавтар дыштанган. Орбита комплекизинче радиодамчыдылгаларны, музыканы дамчыдып турар. Харылзааның ийи талалыг телевидение сеансыларының үезинде космонавтарның өг-бүлелери-биле ужуражырын планнаан.

Экипажтың илеткелдеринден болгаш телеметрлиг түңнелдерден алырга, комплекстиң системалары болгаш эртем аппаратуразы чогумчалыг ажылдап турар.

Владимир Ляховтуң болгаш Валерий Рюминниң кадыының байдалы эки. Чер чоогунуң орбитазында кылыр ажылдың программазы чедиишкинниг күүсеттинип турар.

ОРБИТАДА ЧАА КӨЪШ

Чер чоогунуң орбитазында болуушкуннарны хайгаарап турар кижилер бөгүн космоска болган төөгүлүг хүннерниң календарын ажыткаш, аңаа космонавтиканың төөгүзүнде болбаан бир фактыны киир бижиир ужурлуг апарган. Июнь 8-те чер кырында болган ол онзагай инженер операциязынга хары угда дөрт аппарат: орбитаның «Салют-6» станциязы, чүъктүң «Прогресс-6» корабли болгаш транспорттуң ийи корабли киришкен.

Ужудуушкуннуң удуртукчузу Совет Эвилелиниң ийи дапкыр Маадыры А. Елисеев ол болуушкунну мынчаар тайылбырлап эгелээн.

— Космоска ол июнь 8-тиң дүнезиинден 9-ка чедир болган шенелде ужудукчу чок «Союз-34» корабльди станцияга тудуштурары-биле доозулган. Ол шыдыраа «ойнаашкыны» деп болур шенелдени элээн хөй чугула чылдагааннар-биле кылган. «Союз-33» корабльдиң станция-биле чоокшулажырының корум-чуруму үрелгенинден оларны тудуштурарындан ойталааш, Н. Рукавишниковту болгаш Г. Ивановту черже дедир бадырарынче бистерни албадааның билир болгай силер.

Орбитага ажылды үргүлчүлээр бе, чок бе дээр дугайында айтырыгны шиитпирлээр ужурга таварышкан специалистер кайы хире берге байдалга таварышканын бодап-даа көрүңерем — деп ужудуушкуннуң удуртукчузу чугаалаан. —Чоокшулаштырып, углаар шимчедикчи херексел канчап барганыл деп айтырыгга доп-дораан харыылаар ужурлуг турган. Ол системаны чер кырынга шенеп көргениниң ийи муң ажыг таварылгазында ол чаңгыс-даа удаа үрелип көрбээн. Ол үеге чедир орбитага-даа ук херексел он-он катап бодунуң сорулгазын чедиишкинниг боттандырып келген болгай.

Бир эвес шыдыраа оюнуның дугайында чугааны үргүлчүлээр чүве болза, инженерлерниң бүдүн айның иштинде дилеп келген чүүлдерин соолгу минутага чедир-ле оюннуң түңнели билдинмес дыка хөй муң көш кылган шыдыраа оюну-биле ону деңнеп болур. Бистер кара чаңгыс шын харыыны тывар дээш тус-тус аңгы аргаларны ажыглап, анализтээн бис. Санал-онал сапынга-ла модельди кылыр турдувус. Оларны анализтеп-шинчилээринге чогаадыкчыларны, шенекчилерни, таварылга теориязының специалистерин хаара туткан. Бистиң электронугг-саналга чепсевис база-ла узуксоксаал чокка ажылдап турган. Чогумна ол, ийи муң таварылгада шимчедикчиниң чаңгыс удаа ойталап болурунуң схемазының кара чаңгыс-ла точказын бистиң дилеп турганывыс ёзугаар айыткан.

Корабльди орбитаже экипаж чокка чорударын чүге шиитпирлээн деп бис? Конструкторлар ону шимчедикчи херекселдиң талазы-биле санал ёзугаар чедир кылган чүүлдериниң шенелдези кылдыр санап турар-дыр. Мындыг таварылгада бистер кижилерниң амы-тыны-биле холбашкан чүүлдү кылып шыдавас турган бис.

«Союз-34»-түң станцияга чоокшулай бергениниң соонда корабльдиң «Кээп деггеш, туттунчу бергениниң!» дугайын экипаж илеткээрге-даа, ужудуушкуннуң удуртукчулары ынаар киреринче далашпайн, удуп алырын космонавтарга сүмелээн — деп, А. Елисеев чугаалаан.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның тускай корр.
Ужудуушкун башкарар төп.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЕС-ХЕМ РАЙОНДА ЧЫРГАЛАҢДЫНЫҢ № 104 СОҢГУЛДА ОКРУГУНУҢ ОКРУГ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Тес-Хем районда Чыргалаңдының № 104 соңгулда округунга Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар 1979 чылдың июнь 10-да болуп эрткен.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадын соңгуурунга ол соңгулда округунуң соңгукчулары 100 хуу киришкен.

Депутатка кандидат **Санаймаа Чымчаковна Эртине** дээш соңгукчулар 100 хуу баллаашкынын берген.

**Республиканың Дээди С
вединге Чыргаландыны
№ 104 соңгулда округу
округ соңгулда комиссиязы.**

КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ ЧЕДИРЕР ДЭЭШ

СЭКП ТК-НЫҢ «ИДЕОЛОГТУГ, ПОЛИТИКА-КИЖИЗИДИЛГЕЛИГ АЖЫЛДЫ УЛАМ ЭКИЖИДЕР ДУГАЙЫНДА» ДОКТААЛЫН ТЫВАНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫ ТАНЫЖЫП ТУРАР

УЛУГ-ХЕМ

СЭКП ТК-ның идеология болгаш кижизидилге ажылын экижидер талазы-биле хүлээп алган доктаалын чоннуң калбак кезектеринге таныштырып, тайылбырлап чедирер дээш СЭКП Улуг-Хем райкому болгаш райкүүском боттут ажылдарны боттандырып турар.

Доктаал үнген соонда партия райкому район төвүнде бодунуң активин — харыысалгалыг ажылдакчыларны, лекторларны болгаш илеткелчилерни чыгташ, ажыл-агый төптеринче, чурттакчылыг черлерже үндүрген. Ол агитбригадага хаара туттунган 60 ажыг кижи көдээниң партия организацияларынга баргаш, үш хүн дургузунда оларга практиктиг дузаны көргүзүп, элээн хөй лекцияларны номчаан.

Ооң соонда тус-тус партия организациялары боттарының лекторларын болгаш агитаторларын ыраккы чайлагларда турар малчыннарже аъткарган.

Ол ажылдың түңнелинде партия Төп Комитединиң доктаалының талазы-биле 147 кезек черге лекция, беседа болган, оларга он муң ажыг кижи олурушкан.

Суггарылга системазының, районнуң коллективтери доктаалды ажылчыннарның ниити хуралдарынга чугаалажып таныжкан.

Районнуң культура ажылдакчыларының хуралынга Төп Комитеттиң доктаалында айыткан хемчеглерни боттандырар талазы-биле сорулгаларның дугайында илеткелди райкүүском даргазының оралакчызы С. Б. Монгуш кылган.

КАА-ХЕМ

СЭКП Каа-Хем райкому партия Төп Комитединиң «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» доктаалын чонга таныштырар база районнуң чурттакчылыг черлеринде бо ажылдың кандыг байдалдыг чоруп турарын тодарадып, күш-ажылчы колл
тивтерге кижизидилге аж
лын күштелдиреринге ч
черде партия, совет, ажы
агый органнарынга практ
тиг дузаны көргүзер сору
биле пропагандистер бөлү
чоруткан.

Ол бөлүк-биле кады рай
нуң 700 ажыг агитаторла
болгаш лекторлары бо х
нерде таныштырылга ажыл
чорудуп турар.

БҮГҮ ТАЛАЛЫГ КӨӨР

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң ээлчеглиг пленумунга «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында» айтырыгны чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткелди партия райкомунуң секретары Л. Х. Допул кылган. Партияның XXV съездизиниң сөөлүнде үнгүлээн СЭКП ТК-ның доктаалдарын партия райкомунуң бюроларынга чугаалажып, оларны амыдыралга боттандырар дээш районнуң парторганизациялары, идеология ажылдакчылары болгаш ооң активчилери эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан.

СЭКП ТК-ның июль, ноябрь (1978 ч.), апрель (1979 ч.) Пленумнарының материалдарын, аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугааларын, ооң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун» болгаш «Кур чер» деп номнарын өөренир болгаш ында салдынган сорулгаларны күүседир талазы-биле ажылчы чоннарның ортузунга организастыг, масса-политиктиг ажылдарны чорудуп келген. Районнуң идеология ажылының фронтузунда «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери 194 лектор, 104 пропагандист, 252 политинформатор болгаш 359 агитатор ажылдап турар. Партия райкомунуң чанында 29 кижи составтыг илеткелчилер бөлүү бар.

Кодээ Культура бажыңнарынга аас журналдары, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары база мурнакчылары-биле ужуражылгалар, янзы-бүрү тематиктиг дыштанылга кежээлери эртип турар.

Районда 12 херээжэннер чөвүлелдери, 83 агитквартиралары дамчыштыр политика-кижизидилге ажылдарын чоннуң чурттап турар чериниң аайы-биле чорудар ажылды күштелдирип турар. Профэвилел, комсомол болгаш ДОСААФ организациялары күш-ажылчы коллективтерге, ылаңгыя аныяктар ортузунга кижизидилге талазы-биле чамдык ажылды чорудуп келген.

СЭКП райкому болгаш партия организациялары политиктиг база экономиктиг өөредилгени бедик деңнелге тургузар дээш эвээш эвес ажылдарны чоруткан. Партийжи өөредилгениң 59 школазында 1597 дыңнакчы хаара туттунган. Оларның 462-ни коммунистер. Экономиктиг өөредилгениң 28 школазында 741 дыңнакчы бар, оларның 113-ү коммунистер. Районда коммунистерниң 99 хуузу политчырылдышкында хаара туттунган.

Районнуң школаларынга, уруглар албан черлеринге чаштар-биле кижизидилге ажылын экижидер сорулгага дүүштүр партия райкому, райкүүском чамдык хемчеглерни ап чоруткан. Бай-Тал болгаш Шуй ортумак школаларда өөредилге-кижизидилге ажылы эки чоруп турар.

Партияның идеологтуг болгаш политика-кижизидилгелиг ажылдарын «Бай-Тал», «Кара-Хөл» совхозтарның парткомнары, «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының, районнуң болгаш Бай-Тал ортумак школазының партия эге организациялары бедик деңнелге чорудуп, активтер-биле боттуг ажылдап турар.

Ажылчы чон ортузунга масса-политиктиг ажылда чамдык эки талалар районнуң бүдүрүлге көргүзүглерин экижидеринге дээштиг салдарны чедирип турар. Бо чылын мал кыштаглаашкыны организастыг эрткен. Ниитизи-биле ажыл-агыйлар 100 баштан 81 хураганы, 70 анайны камгалап ап, бир өшкүден 926 грамм дүктү кыргып алган. «Кара-Хөл» совхоз, эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге, бо чылдың бирги кварталында мал бажын көвүдедир планны күүсеткен. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң ажыл-агыйлар аразынга шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Идеология ажылының дээштии дээш

Районнуң ажыл-агыйлар, бүдүрүлге, тудуг черлериниң аразында социалистиг чарыш мурнуку чылдарныындан калбарган. Бирги кварталдың түңнели-биле социалистиг чарыштың районда тиилекчилери ажыл-агыйлардан «Бай-Тал» совхоз, тудуг-бүдүрүлге коллективтеринден КМК-791-ниң Тээлиде бот-орулга-чарылгалыг тудуг участогу болган. Олар СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Бригада, фермалар аразында чарышка «Бай-Тал» совхозтуң Даштыг-Тейде хойжу бригадазы бирги черни ээлээн. Ук бригада чүс баштан 92 хураганы камгалап алган.

Ажылчы чоннарның ортузунга идеологтуг болгаш политика-кижизидилгелиг ажылды чорудуп турарында четпестерниң болгаш чедир кылдынмаан ажылдарның барын партия райкомунуң пленумунга илеткелчи болгаш санал бергеннер демдеглээн. «Тээли» совхозтуң төвүнде, Найырал салбырында, кижи эмнелгезинде, Тээли кодээ Советтиң чанында партия организациялары лекторлар, агитаторлар болгаш политинформаторлар-биле чедир ажылдавайн, хөй-ниити организацияларының күжүнге даянмайн, эрттирип турар янзы-бүрү хемчеглерниң дээштиин чедип албайн турар.

Чамдык удуртур ажылдакчылар, тускай эртемниглер чон ортузунга лекция, беседаны хаая чорудуп, политика-кижизидилгелиг ажылдардан чыдып каап турар.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелерни парткомнарның, партия эге организацияларының удуртуп турарында четпестер хөй. Өөредилге дугайында айтырыгны хуралдарга чугаалажып турза-даа, ооң шиитпирин күүседир ажылды четпес организастап келген. Ындыг байдал «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында, «Кара-Хөл» совхозтуң төвүнде бар. Найырал салбырның Шатта хойжу бригаданың малчыннарында кызыл-булуң чок, бажыңнарда кичээлдеп турар.

Культура албан черлериниң ажылдакчылары культура одагларын ажылчы чон ортузунга кижизидилге ажылы чорудар, оларның дыштанылгазының төвү болдурар талазы-биле ажыл чогуур деңнелде эвес. Эрттирип турар хемчеглерниң кижизидилгелиг утказы шынары чавыс, дээштин кошкак болуп артпышаан. Культура бажыңнарының, библиотекаларның ажылдакчылары хөй-ниити организациялары-биле кошкак харылзажып турар.

Районда спорт болгаш ДОСААФ комитеттеринде спортту массалыг болдурар, шериг назыны четкен аныяктар-биле шериг-кижизидилгелиг ажылдар дыка куду деңнелде болуп турар. Кодээ суурларга спортчу маргылдаалар эртпейн турар. Школаларда шеригжидилге өөредилгелериниң шынары чавыс. Шериг-патриоттуг темаларга лекция, беседалар ховар чоруттунуп келген.

Социалистиг чарышты болгаш көскү агитацияны организастап турарында шыңгыы четпестерниң барын пленумга айыткан. Көскү агитацияны экижидериниң талазы-биле чамдык ажылдар кылдынза-даа, четпестер ам-даа бар. Ажыл-агыйларның ферма, бригада төптеринге мурнакчыларны алдаржыдып мактаан, хожудап турарларны сагындырып шүгүмчүлээн хуудустар, хана солуннар ховар үнүп, көргүзүг болгаш хүндүлел самбыралары чогуур үе-шаанда чаартынмайн турар.

Чон ортузунда идеологтуг болгаш политика-кижизидилгелиг ажылдарның чедир тургустунмаанындан хөй-ниитиниң, күш-ажылдың чурумун үрээр чоруктар бар. Аныяк-өскенни күш-ажылга белеткээр ажыл ам-даа четпес.

СЭКП райкомунуң пленуму идеология болгаш политика-кижизидилге ажылдарын күштелдирер сорулгага дүүштүр доктаалды болгаш ап чорудар хемчеглерниң планын хүлээп алган.

Б. БАРБА.

> «Коммунизм—ол дээрге Совет эрге-чагыргага бүгү чуртту электрижидерин каттыштырганы ол-дур».
>
> В. И. ЛЕНИН.

ЭЛЕКТРИЖИДИЛГЕ

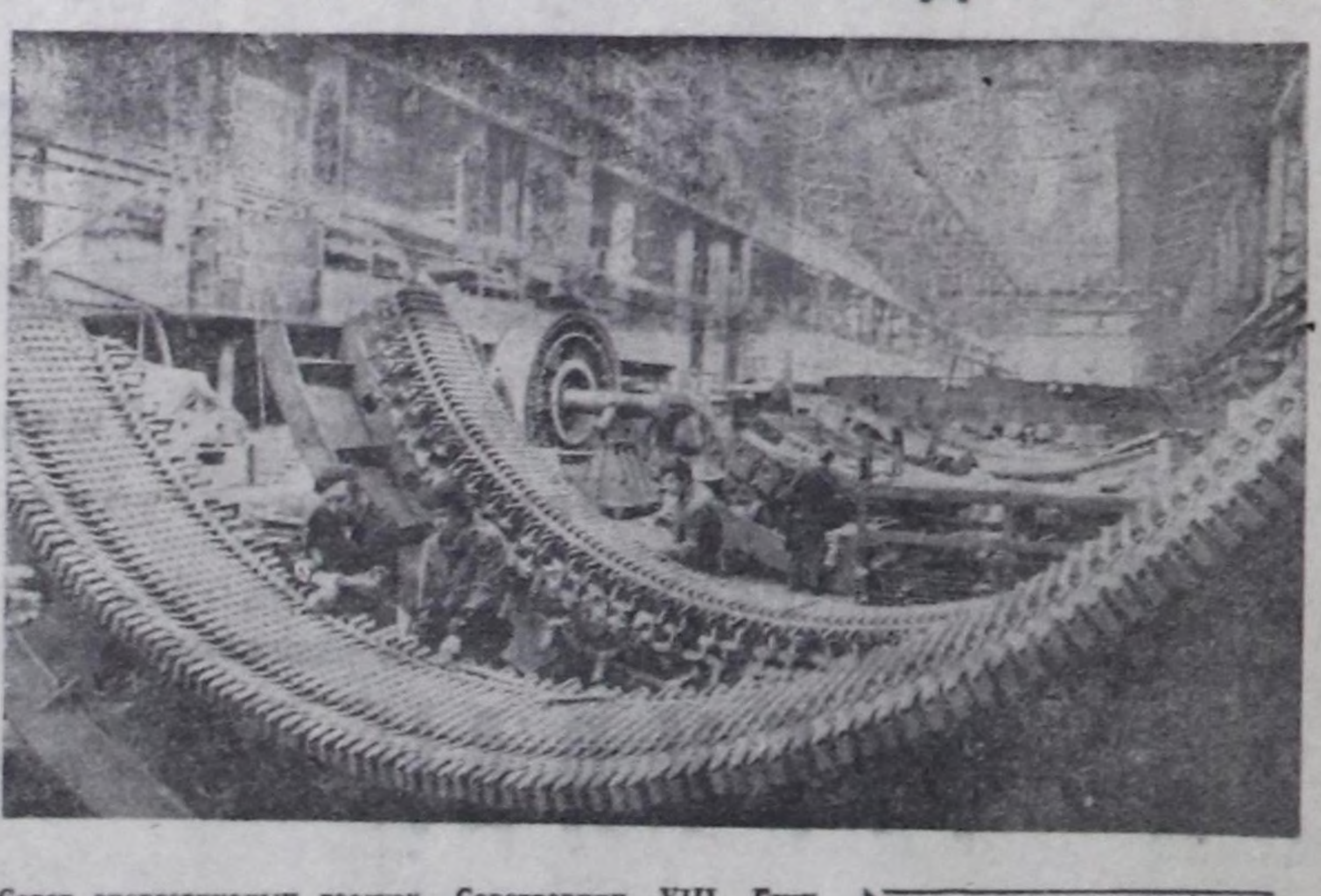

Совет энергетиканың төөгүзү Советтерниң VIII Бүгү-россия съездизинге В. И. Ленин ГОЭЛРО-нуң планын бодуунуң илеткелинге Коммунистиг партияның ийиги программазы кылдыр чарлаан үезинден эгелээн. Ол үеден бээр эрткен чылдарның дургузунда Совет Эвилели делегейде эң-не күчүлүг электростанцияларлыг чурт болу берген. Бир хонук дургузунда ССРЭ-де дөрт миллиард киловатт-шак электроэнергияны бүдүрүп турар. Чыл келген тудум чурттуң энергетика күчүзү өзүп турар. Чаа атомнуг электростанцияларны, Ангарада, Енисейде, Амурда энергетиканың улуг тудугларын тудуп, эрги ГЭС-терни болгаш ГРЭС-терни чаартып турар.

Ленинградтың С. М. Киров аттыг «Электросила» бүдүрүлге каттыжыышкыны совет энергомашина тудуунуң баштайгызы болур. Аңаа ГОЭЛРО-нуң баштайгылары болур Днепрогэске, Волхов ГЭС-ке машиналарны бүдүрүп турган, амгы үеде ында чурттуң эң улуг электростанцияларынга ховар агрегаттарны тургузуп турар. Оларның аразында Саян-Шушенск ГЭС, Мурнуу Украинаның болгаш Нововоронежтиң АЭС-тери, Кострома ГРЭС болгаш өскелер-даа бар.

ЧУРУКТА: Саян-Шушенск ГЭС-тиң ээлчеглиг машиназының дузалал генераторунуң статорун эптеп турары.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

27,1 муң рубльге ажырган

Республиканың хереглекчилер кооперациязының болгаш аңныыр-тывыш ажыл-агыйларының ажыл-ишчилери аң-өлүк белеткелиниң талазы-биле планныг онаалдаларын бирги кварталда 27 муң рубльге ажырган, эрткен беш айларда база кужениишкинниг ажылдаан.

Хереглекчилер кооперациязының ажыл-ишчилери январь-май айларда 55 муң рубльдиң өлүк тывыжын күрүнеге дужаар турган, 17,4 муң рубльге ажырып, планныг онаалдазын 131,6 хуу күүсеткен. Каа-Хем районнуң хереглекчилер кооперациязы эрткен беш айларда 28 муң рубльдиң өлүк тывыжын күрүнеге дужаар турган, 48,8 муң рубльге күүседип, планын 20,8 муң рубльге ажырган. Ол ышкаш Кызыл районнуң хереглекчилер кооперациязы өлүк тывыжын күрүнеге дужаар планын 178,3 хуу күүседип, планын 1,8 муң рубльге ажырган. Таңдының өлүк тывыкчылары планын 152,9 хуу күүседип, мурнакчыларның одуруунда кирген. Ол ышкаш Өвүр районнуң хереглекчилер кооперациязы январь-май айларда кызымак ажылдаан.

Улуг-Хем, Тожу районнарның хереглекчилер кооперациязы эрткен беш айларда планныг онаалдаларын күүсетпээн.

Республиканың хереглекчилер кооперациязы беш айларда өлүк тывыжының планын 131,6 хуу күүсеткен.

Аңныыр-тывыш ажыл-агый эргелелиниң районнарда ажыл-агыйлары январь-май айларда база чедиишкинниг ажылдаан. Ылаңгыя «Тес-Хем» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының коллективи (директору Н. Аракчаа) алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш кужениишкинниг ажылдап, бирги кварталдың планын 4,4 катап ажыр күүсеткен болгаш эрткен беш айларда 3 муң рубльдиң өлүк тывыжын күрүнеге дужаар турган, 13,1 муң рубльге чедирген.

«Сыстыг-Хем» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары беш айларның планын 141,4 хуу күүседип, пландан ажыр 2,9 муң рубльдиң өлүк тывыжын күрүнеге дужааган. «Туран», «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйларының коллективтери планныг онаалдаларын күүсетпээн.

Аңныыр-тывыш ажыл-агыйларының коллективтери январь-май айларда 25 муң рубльдиң өлүк тывыжын күрүнеге дужаар планын 138,8 хуу күүседип, 9,7 муң рубльге ажырган.

Республиканың аңчылары эрткен беш айларда планныг онаалдазын 133,9 хуу күүседип, пландан ажыр 27,1 муң рубльдиң өлүк тывыжын күрүнеге дужааган. А эрткен чылдың ол үезинде 159,1 муң рубльдиң өлүк тывыжын пландан ажыр дужааган турган.

М. КАЛЧАН.

ХООЧУН МАЛЧЫНДА

Өвүр районда «Коммунизмче орук» совхозта Тыва АССР-
иң алдарлыг малчыны, Ленин болгаш Октябрь Революция-
ы орденнерниң эдилекчизи М. Намбар-оол болгаш ооң ка-
айы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи О.
Анайбан олар 30 чыл хире хой кадарып келген. Бо өг-бүле
979 чылда төрүүр 100 хойга оназытыр 132 хураганы мең-
и доруктурган. Оларның уруу комсомолчу Руслана база-ла
да-иезин дозеп, хойжулап эгелээн. Ол баштай сакманчылап
ургаш, ооң соонда дузаалакчы кадарчы апарган. Руслана ам
одээ ажыл-агый институдунга кирериче белеткенип турар.

Хойжуларда харысалгалыг үе—хой кыргылдазы эгелээн.
о мурнакчы хойжулар дүк талазы-биле боттарының социа-
истиг хүлээлгезин күүседир дээш, кажаада чудунган, ха-
аганда ылдырттынган дүк чыыдазын чоруткан. Намбар-
олдуң өг-бүлези 24 килограмм дүктү чыып дужааган. Бо
ылын олар хой бүрүзүнден 2 кг дүктү алырын шиитпир-
ээн.

ЧУРУКТА: М. Намбар-оол өг-бүлези-биле.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Хожудап турарлар чок ажылдаар

ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛАВЫШААН

Барыын-Хемчик районда 741 дугаарлыг көжүп чоруур мехколонна тургустунгандан бээр он ажыг чыл эрткен. Бо үениң дургузунда кодээге чуртталга тудугларындан аңгыда, совхозтарда машина-техника баазазын, культура албан черлерин болгаш мал кажааларын хөйү-биле тудуп кылган. Баштайгы чылдарда мехколоннаның ажылынга бергелер таваржып, планныг онаалдалар күүсеттинмейн турган. Ооң кол-ла чылдагааны—тудугжуларның, машина-техниканың база тудуг материалдарының чедишпейн келгенинде, кадрлар айтырыы чогуур негелдеге чедир шиитпирлеттинмейн турганында.

Сөөлгү чылдарда СЭКП райкому, райкүүском мехколоннаның ажылынче чогуур кичээнгейни салып, аңаа дуза чедирип, бедик мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаан. Бо чорук ажылга улуг дузалыг болган. Ынчангаш сөөлгү үш-дөрт чылдан бээр бистиң ажыл-иживис экижээн, чогуур хуусаазында дужааттынмайн турган тудуглар ажыглалга кирип, планныг онаалдаларывыс күүсеттинип турар апарган.

Борта чамдык чижектерни көргүзерге мындыг: 1978 чылда 2.260 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылын кылыр планывысты 114,8 хуу күүсеттивис. А 1977 чыл-биле деңнээрге, 511 муң рубль хөй болган ийикпе, өзүлде 29 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ол-ла чылга деңнээрге 39,2 хуу өскен. Ниитизи-биле бистиң тудугжуларывыс янзы-бүрү 54 объектилерни ажыглалга киирген. Оларның төлевилел ёзугаар өртээ 2 млн. 41 муң рубль боор турар. Ажыглалга киирген ол объектилерниң хөй кезии эки шынарлыг хүлээп алдынган. Ажыглалга киирген кодээ тудугнуң чамдыктарын адаарга мындыг: «Шекпээр» совхозка 400 инек кирер механизастаан кажаа, ажыл-агыйларга 2400 баш хөй кирер кажаалар, 43 чурттаалга бажыңнары, минералдыг чемишчидилге склады.

Оңгу беш чылдың дөрткү чылын бистиң коллективтиң ажыл-ишчилери база чедиишкинниг эгелээн. Ооң тодаргай чижээн эрткен беш айларның түңнелдеринден көрүп болур. Бо чылдың беш айларында бистиң мехколоннаның тудугжулары ниитизи-биле 843 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, ону 902 муң рубльге кылып, беш айларның планын 107 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, өзүлде бары тодаргай. А чуртталга бажыңнарын беш айларда ажыглалга киирер планывысты 133,6 хуу күүсеткен бис. Бо чылын бистиң тудугжуларывыс «Шекпээр» совхозка 90 уруглар турар ясли-садты, ажыл-агыйларга 2000 баш хөй кирер 4 кажааны хуусаа бетинде дужааганнар.

Бистиң мехколоннада ниитизи-биле 14 тудугжу бригадалар бар. Олар ажыл-агыйларга чуртталга тудугларындан аңгыда, мал кажааларын, культура албан черлериниң тудугларын кылып турарлар. Тудугжу бригадалардан Күжүгет Шойдар-оолдуң удурткан бот-орулга-чарылгалыг комплекстиг бригада эки ажылдап, мурнакчыларның одуруун баштап турар. Мехколоннаның планныг онаалдаларын күүседиринге 12 кижилиг бо бригада улуг үлүг-хуузун киирип турар. Ол бригададан аңгыда, Оржак Кылаң-оолдуң тудугжу бригадазының көргүзүү база-ла бедик. Ооң аңгыда, тудугжулар Оржак Күүскаал, Оржак Кызыл-оол, Моңгуш Кенден оларны база-ла мактаары артык эвес. Ростовчуларның «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп эгелээшкинин бистиң коллективтиң тудугжулары деткип, ол ёзугаар ажылдап эгелээн.

Коллективтиң чедиишкиннерин чугаалап тургаш, чамдык четпестерни база айтыры чугула. «Тыва кодээ тудуг» трест бисти тудуг материалдары-биле четпес хандырып турар. Биске колдуунда-ла шала кылыр рейкалар, кадаглар, кургаг штукатуралар, диктиг материалдары үстү бээр-дир. Ооң аңгыда, бистиң организацияда транспорт чедишпес, автомашиналар эргижирээн, улус сөөртүр автобус чок. Бо бүгүнү негеп, дилеп-ле турар бис, а түңнели чок болуп турар.

Боттарывыстың ажыл-иживисте четпестер база бар. Бисте ажыл шагы үзер чоруктар ам-даа бар, кылып турар чамдык тудугларывыстың шынары чавыс дээрзинге хомудалдар чептүг. Ол ышкаш тудуг материалдарының камналгазын экижидер дээш ажылдап турзувусса-даа, бо ажыл ам-даа чогуур негелдезинге четпээн. Бо бүгү четпестерни моон соңгаар чайладыр, оңгу беш чылдың дөрткү чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш бистиң коллективтиң кежигүннери улам кужениишкинниг ажылдаар апаар.

Е. МУЗЫКА,
районда № 741 НМК-ның начальниги.

БҮГҮДЕГЕ АЖЫКТЫГ

«Искра» совхозтуң төвү Мина суурда кодээ Советтиң шиитпири-биле ажыткан магазинден хаван оолдарын, дагаа оолдарын болгаш бызааларны акша-биле туда-даа, чаали-биле-даа садып ап болур.

Гатчина районнуң совхоз бүрүзүнде мал болгаш куш азыраар дээн кижилерге тускай фондуну тургускан. Чүгле бо чылын районнуң мал ажылдыг комплекстери болгаш куш фабрикалары чурттакчы чонга мыйыстыг бода малдың дөрт муң баш хире бызааларын болгаш чээрби муң ажыг дагаа оолдарын саткан.

Хууда фермаларның ээлеринге сиген кезер черни үндүрүп берген, оларга комбикормнарны садарын организастап чоруткан. Хуу ажыл-агыйларның продукциязын хүлээп алыры-биле көжүп чоруур пунктуларны ажыткан. Бажың чоогунуң участогунуң ээлеринден бо беш чылда ындыг пунктулар кодээ ажыл-агыйның янзы-бүрү продуктуларын 150 ажыг млн. рубльге садып алганнар.

(СЭТА-ның корр.).
Гатчина,
Ленинград область.

АЖЫЛ-ИШЧИ ӨГ-БҮЛЕ

ерээдар Челендеевич бол-
ш Дадар Дастаевна Оор-
ктар—Барыын-Хемчик рай-
нуң «Дөң-Терезин» совхо-
нда сарлык кадарчылары.
арның кодаңында үш хар
ылыг 148 баш сарлыктар
р. Ажылынга кежээ, кызы-
к кадарчылар сарлыктарын
а-менди кыштатканнар.
рлыктарын эки азырап, ка-
ып турары дээш оларны
хоз дирекциязы шаңнап,
тап турган.
о найыралдыг өг-бүле
уг-дарыының кижизидилге-
ге, өөредилгезинге база
ут кичээнгейни салып ту-

рар. Олар чеди уругларлыг. Дөрт уруглары 9, 5, 3, белеткел класстарын эки өөредилгелиг дооскан болгаш чайгы дыштанылгазының үезинде ада-иезиниң ажыл-ижинге дузалажыры-биле аалында чедип келген. Хөй урут-дарыглыг, күш-ажылчы, найыралдыг өг-бүле моон-даа соңгаар чедиишкиннерлиг болур дээш улам чүткүлдүг ажылдап, кадарган малының чайгы семирттилгезинче онза кичээнгейни салып турар.

Л. МОНГУШ.

Белоруссияның аар чүък сөөртүр автомобиль бүдүрер Улуг Октябрьның 60 чылы аттыг каттыжыышкыны—«БелавтоМАЗ»— чуртта эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ол бүдүрүлге 8-тен 180 тонна чедир аар чүък сөөртүр 30 ажыг хевириниң машиналарын бүдүрүп турар. Бо чылын бүдүрүлгениң коллективи пландан ажыр чүс-чүс чүък сөөртүр машиналарны бүдүрер. 110 тонна аар чүък сөөртүр боду дүжүрер машиналарның дуржулга хевирлерин бүдүрерин автомобиль кылыкчылары хүлээнип алган. Олар ол машиналарның шенелделерин база чорударлар.

ЧУРУКТА: 75 тонна аар чүък сөөртүр «БелАЗ-549» деп боду дүжүрер машина.

В. МАСТЮКОВТУҢ болгаш М. МЕЖЕВИЧИНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Шынга» харыы

Аныяктар фермазын тургускан

«Иви фермазы: ажыл-ижи, херегледери» деп эгелиг А. Дажырганның Тожу районнуң Чазыларда иви фермазындан бижээн чүүлү 1978 чылдың ноябрь 26-да парлаттынган. Аң уктуг, онзагай бүдүштүг, ажыктыг мал — иви ажылында четпестерни, ол ажылче аныяктарны хаара туттпайн турарын автор шүгүмчүлээн.

СЭКП Тожу райкомунуң бирги секретары С. К. Орус-оолдуң редакцияга харыылааны болза:

Район организациялары сөөлгү үеде иви фермазында ажылдап турар назы дегээн кижилерни аныяктар-биле солуурунуң хемчеглерин алган. СЭКП база ВЛКСМ райкомнары, райкүүскомнуң улус өөредилгезиниң килдизи оңгу классчыларның следун сөөлгү үш чыл улаштыр «Аныяктар, мал ажылынче!» деп девизтиг эрттирип келген. Иви төрүп турар часкы үеде сакманчыктээри-биле аныяктарны иви фермаларынче чорудуп турар, чамдыктары ында доктаамал ажылдап артып калгылаан. Соругнуң иви фермазында 14 кижи ажылдап турар. Ону комсомолчу аныяктар фермазы кылдыр эде тургускан.

Агаар-бойдустуң доктаамал өскерлиишкиннериниң уламындан районнуң чүгле иви фермаларынга эвес, харын-даа өске чурттакчылыг черлеринге аъш-чем болгаш эргежок чугула херегледиң бараанарының үзүктели бээриниң таварылгалары турган. Сөөлгү үеде ындыг бергедээшкиннер үзе шиитпирлеттинген, ылаңгыя Хам-Сыра салбырында хандырылга экижээн.

Ивижилерниң тайга сыннарда тарамык чурттап турарын өөренип көргеш, оларны рация-биле чаңгыс черге чыггаш, лекторларны, илеткелчилерни, профилактика бөлүктерин аъткарып, ужуражылганы кылып турар. Бо чылдың баштайгы кварталында ындыг ужуражылганы дөрттү организастаан. Ивижилер ол ужуражылга үезинде янзы-бүрү темалыг 27 лекцияны дыңнаан.

Пионержи чай

АЖЫКТЫГ ДЫШТАНЗЫН ДЭЭШ

Өзүп олурар аныяк салгалдың аас-кежиктиг амыдыралын улам экижидип, оларны коммунизмниң херээнге өзулут бердинген хамаатылар кылдыр кижизидер ажылдарны доктаамал чорударынче СЭКП болгаш Совет чазак улуг кичээнгейни салып турар. Ооң тодаргай херечизи СЭКП ТК-ның 1973 чылда хүлээп алганы «Пионерлер болгаш школачыларның чайгы дыштанылгазын улам эки организастаар дугайында» тускай доктаалы болур.

Ук доктаалды амыдырал кырынга боттандырар талазы-биле бистиң республикада профэвилел организациялары тус-тус черлерде партия комитеттериниң удуртулгазы-биле, ында ажыл-агый удуртукчулары болгаш комсомол комитеттери-биле кады чамдык ажылдарны кылып, чылдан чылче арга-дуржулгазы немежип, ол ажылды демниг чорудуп турар апарган. Бо пионержи чай онзагай чай болур. Чүге дээрге Каттышкан Нациялар организациязының шиитпири ёзугаар 1979 чылды Делегейниң уруглар чылы кылдыр чарлаан.

1979 чылдың январь 1-де Төп телевидениени дамчыштыр СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев аныяк салгалга байыр чедирип, оларның аас-кежиктиг чаш назыны база келир үези дээш Коммунистиг партия болгаш Совет чазактың ада сагыш-салыышкынын бодунуң чугаазынга долузу-биле илереткен.

Партия органнарының деткимчези-биле школачыларның чайгы дыштанылгазын эки организастыг эрттирериниң болгаш пионер лагерьлериниң четкилерин калбартып, оларның материалдыг баазаларын улам сайзырадырының база лагерьде уругларның кижизидилге, дыштанылгазын, ажыктыг күш-ажылын бедик деңнелге тургузарынга хамаарышкан айтырыгларны профэвилелдериниң область чөвүлели бодунуң президиумунга көрүп турар.

Бо чылдың март 28-те профоблчөвүлелдиң президиумунга школачыларның чайгы дыштанылгазын СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге хамаарыштыр, үениң негелдезинге дүүштүр эки организастаар дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, тодаргай доктаалды хүлээп ап, кылып чорудар ажылдарны тус-тус лагерьлер аайы-биле тодараткан хемчеглерни хүлээп алган.

Амгы үеде ажыл-агыйларның удуртукчуларындан болгаш профэвилелдериндеи негелдени бедиткениниң түңнелинде пионер лагерьлериниң четкилерин калбартыр болгаш оларның баазаларын экижидеринче угланган чамдык ажылдар сөөлгү чылдарда республикада кылып чоруттунган.

Ооң тодаргай херечизи болза, бистиң лагерьлеривистиң чыл бүрү өзүп сайзырап турары болур. «Чагытай» хөлдүң кыдыынга каш чылдар бурунгаар үш бичии лагерь ажылдап турган болза, ам ында хары угда бир сезонда-ла 160-дан өрү уругларны хүлээп алыр Валентина Николаева-Терешкова аттыг, «Орлёнок», «Металлург», «Чагытай», «Байлак» лагерьлери ажылдап турар. Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң совхозтар аразында «Байлак» лагери сезонда-ла 240 уругларны хүлээп ап турар. Ында чаа чурттаалга корпустарын, столованы туткан, 200 олуттуг клубту тудуп турар.

«Тыва кобальт» комбинаттың «Металлург» лагеринде пионерлер чурттаар чаа чурттаалга корпустарын ажыглалда киирген. Лагерьлерде спорт шөлдери, кызыл-булуңнар, дириг булуң тургузар черлерни кылгылаан, олар кижизидилге ажылын чорударынга таарымчалыг болуп турар.

Шупту лагерьлер электри чырыы-биле хандырттынган, столоваялары делгем, чырык. Ында аъш-чемни электрилиг печкаларда хайындырып турар. Аъш-чем шыгжаар күштүг соодукчуларны тургускан. Пионер лагерьлериниң баазазын быжыглаар ажылдарны В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинатта, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Мөңгүн-Тайга районнарда партия, совет органнарның кичээнгейинде туруп турар. Ооң түңнелинде «Аянгаты» «Сайлык», «Малчын» пионер лагерьлериниң баазазы экижээн. «Барлык», «Шекпээр» «Ленинчи оруқ», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтарда күш-ажылдың болгаш дыштанылганың лагерьлериниң баазазы экижип турар.

Өзүп орар аныяк салгалдың чайгы дыштанылгазын эки организастаары, ооң материалдыг баазазындан улуг хамааржыр дээрзин профэвилел комитеттери эки билир. Лагерьлерниң баазазын экижидериниң тускай пунктулары коллективтиг керээге кирип, оларның күүселдезин профэвилел комитеттери чедип ап, ажыл-агыйлар-биле ол ажылды демниг чорудуп турарлар. Ындыг коллективтерге Тываның электри четкилериниң, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрези, чурт үлетпүрүнүң эргелели, «Росводпромнуң» демир-бетон заводу, Көдээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазы, респотребсоюзтуң автобаазазы, столоваялар болгаш рестораннар трестиниң, Кызыл үлетпүр болгаш аъш-чем садыының, КМК-62, ТМК-624, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыышы» совхозтар болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Ажыл-агыйларның болгаш хөй-нитти органнарның демниг кылган ажылының түңнелинде 1978 чылда республикага янзы-бүрү хевирниң 62 пионер лагерьлери ажылдап турган, орта 9807 ажыг школачылар дыштанылгазын хөглүг, күш-ажылчы ёзу-биле эрттирген. Бүгү-эвилелдиң профэвилелдер чөвүлелиниң школачыларны болгаш пионерлерни дыштандырар планын 1978 чылда профоблчөвүлели 105 хуу күүсеткен. Пионер лагерьлеринге уругларның дыштанылгазын организастаарынга профэвилелдер барык 348 муң ажыг акша түңнү үндүрген.

Делегейниң уруглар чылының чайынында республикага бүгү хевирниң 70 лагерьлери ажылдаар. Оларга барык 4 муң хире уруглар дыштаныр. Бо чылын Чербиниң санаторий школазының баазазынга кадыкшылы кошкак уругларның тускай кадыкшылга лагерин медицина ажылдакчыларының профэвилел обкому, Кадык камгалал министерствозу-биле кады организастап чорудар, ында белеткел ажылдарын чорудуп турар. Ол лагерьге 2 сезон иштинде 320 уруглар кадыкшылын быжыглап, дыштаныырлар. Ындыг лагерьлар Ак-Туруг, Шуй школаларынга база ажыттынар. Бо чылын пионерлер болгаш школачыларның пионер лагерьлерин тургузарынга, ол ажылдарны организастаарынга профэвилелдери 358 муң рубльди чарыгдаары көрдүнген.

Амгы үеде лагерьлерде уругларны хүлээп алырынга белеткел ажылдары барык дооступ турар. Белеткел ажылдары Володя Дубинин аттыг, «Байлак», «Чагытай», «Орлёнок» болгаш өске-даа лагерьлерде эки чоруп турар. Лагерьге кижизидилге ажылы пионер вожатыйларының болгаш кижизидикчилериниң ажылындан улуг хамааржыр дээрзин эки билир бис.

Бүгү-эвилелдиң пионер вожатыйларының слёдунга чедирген байырынга эш Л. И. Брежнев «Пионер вожатыйлары пионерлерниң комиссарлары» деп чугаалаан. Шынап олар пионерлерге хөйнү берип турар. Чыл бүрү пионер лагерьлеринге Кызылдың башкы институдунуң болгаш башкы училищезиниң 300 хире студентилери пионер вожатыйлары болуп ажылдап турарлар. Бистер оларга чыл бүрү 5 хонуктуң практиктиг семинарын эрттирип турар бис. Бо чылын ол семинарга 270 ажыг студентилер киришкеш, ажылдаар лагерьлеринче путёвканы алганнар.

Бо чылын школачыларның чайгы дыштанылгазын организастап чорудар талазы-биле бистиң мурнувуста улуг сорулгалар тургустунган. Ону партия Тыва обкомунуң секретариадынга чугаалажып көргеш, тускай доктаалды хүлээп алган. Школачыларның чайгы дыштанылгазын организастап эрттирериниң республика оргкомитедин тургускан. Ол доктаалга үндезилээш, оргкомитет школачыларның чайгы дыштанылгазын эрттирериниң хемчеглерин ажылдап кылган.

Пионержи чай эгелээри-биле кады районнарда профэвилел комитеттери, ВЛКСМ райкомнары, ында районнарның улус өөредилге килдистери-биле кады пионер лагериниң ажылын хүн бүрүнүң контролюнга алган турары чугула.

Ада-иелерниң талазындан кажан уругларын пионер лагеринче үдеп чорудуп турар үеде, уругларының идик-хевин кичээнгейлиг көрбес, пионер формазы болгаш солуп кедер хеп чок чорудуптар чоруктар удаа-дараа таваржып турар. Ол чорук лагерьге келген уругларны эпчок чорукка таварыштырар. Ону тус-тус ажыл-агый, бүдүрүлге черлеринде профэвилел комитеттери кичээнгейге алза чугула.

Бистиң бир кол сорулгавыс—лагерьлерни чогуур өй-шаанда организастыг ажыткаш, орта кижизидилге болгаш дыштанылга ажылдарын үениң негелдезинге дүүштүр тургузарывыс болур. Пионержи хөглүг чай, пионер лагерьлери силерни манап тур, уруглар.

С. КИРОВ,
профоблчөвүлелдиң секретары.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ДЕЛЕГЕЙ ЭРТКЕН НЕДЕЛЯДА

ВЕНАГА УЖУРАЖЫЫШКЫН БҮДҮҮЗҮНДЕ

Делегей амыдыралынга онза чугула болуушкунну. — дээди деңнелге совет-америк ужуражышкынны бо хүннерде Австрияның найысылалы манап турар. Бистиң оран-делегейивисти ядролуг халаптың кыжанындан адырылган турар кылдыр көөрүп күзеп турар бүгү-ле кижилер ол ужуражышкын-биле улуг идегелдерин холбаштырып турарлар. Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында совет-америк керээни бадылаар болгаш аңаа ат салыр дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев биле Американың Каттышкан Штаттарының президентизи Дж. Картер олар июньнуң ортан үезинде Венага чеде бээрлер. Ол ужуражышкын ийи чурттуң аразында харылзааларны, а ооң уламындан бүгү делегейниң байдалын ниитизи-биле экижидеринге идиг бээр. Делегейниң чамдык айтырыгларын дугайты санал-оналдарны база солчур.

Ам болур чугаалажышкыннарның хүн чурумунуң кол чүүлү — стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар дугайында ийиги керээ, ону ажылдап кылыры ам доостур чадазында кирген. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин шеглээр дээш кайы шагдан бээр алдынып келген базымнарның эң улуу бо керээ болур. Керээни алды чыл дургузунда ажылдап келген. Талаларга бүрүн айыыл чок чорукту магадылаары, хөй санныг техниктиг айтырыгларны шиитпирлээри, бузурешпес чоруктуң психологтуг моондаан ажып эртери эргежок чугула болган.

Ам ол бүгү чүүлдер ажып эрттинген. Дээди деңнелге ужуражышкынның мурнуу чарынында сөөлгү адигтерни киирип турар бо ажылдап кылдынган документиде боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукка контроль талазы-биле дааштиг болгаш тодаргай хемчеглер кирген. Чижээлээрге, ийи талага ядролуг боо-чепсекти чедирериниң чепсектериниң сан талазы-биле кызыгаарлаарын болгаш стратегтиг боо-чепсекти сайзырангайжыдарынга шынар талазы-биле кызыгаарлаашкыннарны ук керээ доктаадып турар. Керээни күштүг болдуруп киирери делегейниң айыыл чок чоруун болгаш тайбыңын быжыглаарынга онза улуг ужур-дузалыг болур, ол болза, боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаар талазы-биле улам улуг хемчеглер дугайында ооң ыңайгы чугаалажышкыннарга ажикти ажыдар.

Чаа совет-америк документиниң ужур-дузазын бистиң планетавыстың тайбыын, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар, чепсегленишкинни дүжүрер дээш соксаал чок демиселди чорудуп турар чүгле депшилгелиг күштери эвес, харын боо-чепсекти эндерилдир бүдүрүп үргүлчүлээриниң айыылдыын Барыын чүкте көрүп турар кадык бодалдыг политиктиг ажылдакчылар база тодаргай билип турар. Стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсээн кызыгаарлаар дугайында керээни деткип чугаалааннарның аразында — ГФР-ниң канцлери Г. Шмидт, Великобританияның премьер-министри М. Тайлер, Францияның даштыкы херектер министри Ж. Франсуа-Понсе база бар.

Ол керээниң ужур-утказын база АКШ-ка болгаш ниитизи-биле делегейниң салым-чолунга ооң эргежок чугулазын тайылбырлаар талазы-биле дааштиг кампанияны сөөлгү үеде америк администрация калбарты берген. АКШ-тың чазаа шериг чарыгдалдарын улам немей өстүрериниң оруу-биле чоруун үргүлчүлээн турарын ол чазактан негеп турар шериг-үлетпүр комплекизиниң талазындан ол кампания улуг ыйыышкынга таваржып турар.

Венага ужуражышкын аажок улуг ажыктыг болурун дээш совет тала бүгү чүүлдерни кылып турар. Июнь бирде венгр телевидение дамчыштыр чүве чугаалап тура, Л. И. Брежнев мынча дээн: «...Идепкейлиг болгаш боттуг чугаалажылгага бүрүн долу белен байдал-биле Венага чеде бээр болгаш америк таланың туружу бодалы база шак-ла ындыг болур боор деп кордал салып турар бис».

ИТАЛИЯ БЕРГЕДЭЭШКИНДЕН УШТУНМААН

1976 чылда соңгуттурган парламентиниң бүрүн эргелериниң хуусаазы доозулбаанда, хуусаа бетинде июнь 3—4-те Италияга эрткен парламент соңгулдаларының түңнелдери чуртта политиктиг күштерниң сайгара туруп алышкынынга кандыг-бир өскерлиишкиннерге чедирбээн. Ол чүл дээрге, национал политиканың эң чугула болгаш чидиг айтырыгларын шиитпирлээрин итали чагырыкчы бөлүктерниң чедире бергени мунгашталыышкынны чок кылып шыдаваан дээни ол-дур.

Итали дээди эрге-чагыргаларда мунгашталыышкынның байдал Христиан-демократтыг партияның (ХДП-ниң) хөй санныг чазыгларының болгаш алдаашкыннарының түңнели, а ол ышкаш итали чоннуң калбак бөлүктериниң үндезин амыдыралчы эрге-ажыктарынга чөрүшкек угланыышкынны ол партияның өш-биле чорудуп келгениниң уржуу кылдыр тыптып келген. Экономиктиг чидиг кризис, хоорайларда ажыл чокталыышкынының доктаамал өзүлдези, кедээниң хоозуралы, өртек-үнениң үзүк-соксаал чок аартаашкыны—ол бүгү дээрге дайын соондагы үжен беш чыл дургузунда эрге-чагыргага демохристианнарның туруп келгениниң кударанчыг түңнелдери-дир.

Шиитпирлери шагдан бээр манаттынып келген ол чидиг айтырыгларга сөөлгү чылдарда чаа, олардан дудак чок чидиг болгаш аарыглыг айтырыг база немешкен. Политиктиг массалыг дерзиилээшкин дугайында чугаа чоруп турары ол. Оларга чүгле депшилгелиг элементилер эвес, харын тергидекчи ангының ажылчы чоннарның боттуг херекгелдерин болгаш негелделерин барымдаалааш, эң ээлгир политиктиг угланыышкынны чорударының эргежок чугулазын билип эгелеп чоруур чамдык төлээлекчилери база чиш болуп турар. ХДП-ниң даргазы-«Моронуң хереэниң» дугайын сактып келирге-ле четчир. Коммунистер-биле бодунуң партиязының кады ажылдажылганың харылзаазын тургузарын ол деткий чугаалаптарга-ла, ону өлүрүкчү дерзиилекчилер оорлап алгаш, өлүргеннер.

ХДП-ниң болгаш Италияның Компартиязының чазакка кады ажылдап болурунуң аргазы кол айтырыг болуп, амгы соңгулда кампаниязының үезинде ону долгандыр демисел калбарган турган. ХДП, ИКП, ол ышкаш социалистиг болгаш антифашистиг өске-даа партиялар кирип болгу дег эвилелди тургузарын коммунистер саналдаан. ХДП дээш бадылап чаңчылчаан ажылчы католиктерниң дугайын чугаалаваска безин, Христиан-демократтыг партияның хөй-хөй кежигүннери ол саналды сонуургал-биле уткаан.

Ындыг турбуже демохристианнарның амгы удуртулгазы ол идеяны шуут хүлээвээн. Өске күрүнелерниң иштики херектеринче холгаарлаашкындан канчаарга-даа өйталап шыдавас Вашингтонда албан кижилери база итали чазакка коммунистерниң кирген турарынга шыңгыы удурланып турар. Ооң түңнелинде Италияның Компартиязынга удур аажок калбак сурталчыг кампания чептерээн, ол чорук соңгукчуларның чамдык-бир кезээнге база салдарын чедирген.

Ынчанмыже ИКП-ниң удуртулгазының тускай медеглелинде айытканын ёзугаар алырга, реакцияның күштер деңзигүүрүн үндезинин-биле өскертир, ажылчы массаларга согуушкун таварыштырар, чурттуң политиктиг аренazынга барыын үзелдиг күштерге идиг бээр дээн оралдажышкыны чедимче чок болган.

14 миллион бадылаашкынны алгаш, христиан-демократтар Италияның бирги партиязы болуп арткан, ынчанмыже чаңгыс базым-даа бурунгаарлаваан. Чазак тургузарда олар мурнуку хевээр-ле өске партиларның деткимчезин дилээр ужурга таваржырлар. Коммунистер дээш 11 миллион ажыг кижи азы соңгукчуларның 30 ажыг хуузу бадылаан. Социалистер дээш үш чартык миллион кижи бадылаан. Оларнындан арткан бадылаашкыннарны чүзүн-баазын оонак партиялар болгаш бөлүглежиишкиннер аразынга хуваажып алган.

Демохристианнар удуртулгазы соңгулдалар үезинде бодунуң кордал салып турганы шак ындыг түңнелдерин чедип ап шыдаваан. Ол соңгулдалар Италияны бөгүн коммунистер чокта удуртуп болбас-тыр, ындыг болганда коммунистерге удур удуртурунуң аргазы база болдунмас-тыр дээрзин бо-даа удаада бадыткаан.

Ю. РОМАНЦОВ,
А. КРАСИКОВ.
(СЭТА).

Кады ажылдажылганың чырыткыланчак үлегер-чижээ

ДЕЛИ. (СЭТА). Совет-индий найырал — янзы-бүрү социал-экономика системаларлыг чурттарның аразынга харылзааларының боттуг хөгжүлдезиниң чырыткыланчак үлегер-чижээ-дир. Ол харылзаалар дең эргениң, хүндүлежилгениң, бот-бодунуң иштики херектерин холгаарлавазының принциптеринге үндезилеттинген. ССРЭ-ниң болгаш Индияның аразында кады ажылдажылганың дугайында индий солуннарның бөгүн бижип турар чүүлдеринде ындыг түңнелди үндүрүп турар.

Экономика талазы-биле бот-тускайлаң байдалды чедип алырының оруу-биле бурунгаарлаарда, делегейниң кол-кол үлетпүрлүг он улуг күрүнелериниң санынга кирип алырда Индияга Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга дузалаан. Чээрби беш четпес чыл дургузунда ССРЭ-ниң дузазы-биле Индияга үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның 70 ажыг улуг объектилерин туткан болгаш азы тудуп турар. Бүдүрүп турар каңның 35 чыгам хуузу, кылып үндүрер металлургия дериглериниң 80 хуузу, нефть тывыжының дең незиинден хөйү болгаш сайзырады ажылдаан нефтиниң үштүң бир хуузу ол бүдүрүлгелерниң үлүг-хуузунга онаажыр. ССРЭ-ниң деткимчези-биле тургустунган механизастаан улуг фермаларны көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү культураларын тарып өстүреринге, бедик продуктулуг малды өстүреринге таарыштыр специализастап турар. ССРЭ Индияга янзы-бүрү техниканы, химиктиг чемишчидилгелерни садып турар деп, «Хинду» солун бижээн.

«Хиндустан таймс» солунунуң онзалап демдеглээнин ёзугаар алырга, Совет Эвилели Индияның даштыкы садыында эң улуг черни ээлеп турар. Сөөлгү чээрби беш чылда ийи чурттуң садыг саарылгазы 17,5 милилон рупий акшадан 0,9 миллиард рупий чедир өскен. Индия ССРЭ-ге чүгле чаңчылчаан бараанналарын: шайны, кофени, алгыкешти, джутту, специяны эвес, харын үлетпүр продукциязын база садып турар.

Экономика, садыг болгаш эртем-техника талазы-биле кады ажылдажылганың бо чылдың мартта ат салдынган үр хуусаалыг программазы ийи чурттуң аразынга бүгү талалыг харылзааларны калбартырын болгаш быжыглаарын көрген чугула документ апарган.

ССРЭ-ниң дузазы-биле Индия эртемниң болгаш техниканың талазынга көскү чедиишкиннерни чедип алган. Индияның экономиказының янзы-бүрү адырларында Совет Эвилелинге болгаш ССРЭ-ниң деткимчези-биле туттунган бүдүрүлгелерге белеткеттинген 100 муң чыгам специалистер ажылдап турар. Ол кады ажылдажылганың тодаргай херечизи болза, Черниң «Ариабата» болгаш «Бхаскара» дээр индий кылымал спутниктерин совет чедирикчи ракеталарның дузазы-биле ССРЭ-ниң девискээринден салып үндүргени ол болур.

ССРЭ-биле кады ажылдажылганың характерлиг база бир онзагай чүүлүн парлалга демдеглеп турар. Индияның мурнунда турар социал улуг айтырыгларны шиитпирлээринге ол дузалап турар. Оларның аразында—Индия Республиканың девискээринге бүдүрүкчү күштерни дең-дески хуваарының, кошкак хөгжүлделиг районнарны шиңгээдип алырының, чонну ажыл-биле хандырарының, ажыл чокталыр чорукту кызырарының айтырыглары бар.

ОБЪЕКТИВТЕ—ФИЛИППИНЫ

Филиппины — Мурнуу-Чөөн Азияда 7100 ортулуктарда турар күрүне. Ол ортулуктарның чүгле 800-үнде кижи чурттап турар. Бурунгу культураның болгаш төөгү талазы-биле нарын салым-чолдуң ол чурту элээн каш чүс чылдарның дургузунда даштыкы кулданыкчыларның дарлалының адаанга чораан.

Үжен бир чыл бурунгаар Филиппины хамаарышпас чорукту чарлаан, ынчалза-даа бо хүннерге чедир республика барыын таланы монополияларның контролюнда туруп, чиик өртектиг чиг-эт болгаш ажылчын күжүн бээр чер бооп артпышаан.

ЧУРУКТА: чурттуң найысылалы — Манилада Рохостуң сесерлии.

И. БАЙНШТЕЙННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроиниказы).

СЭТА-ның дыңнадыглары

● **ВЬЕНТЬЯН.** Лаос Улус-Демократтыг Республиканың президентизи Суфанувонгтуң даргалаашкыны-биле республиканың Дээди улусчу хуралының доктаамал комитединиң болгаш чазааның каттышкан хуралы болган. Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының Политбюро кежигүннери киришкен ол хуралга делегей байдалынга болгаш чуртта иштики политиктиг байдалга анализти берген. Социалистиг тургузуушкунну улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларын дугайты санал-оналдарны солушкан. 1980 чылда Лаостуң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының төлевилелиниң директиваларын чүүлдүг деп көрген.

● **ВАШИНГТОН.** Чаа америк профэвилелиниң — аъш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыг черлериниң ажылдакчыларының каттышкан профэвилелиниң тургузукчу съездизи Вашингтонга болган. Ийи профэвилелиниң: Соңгу Американың эът-консерва үлетпүрүнүң болгаш мал согар черлериниң ажылчыннарының каттышкан профэвилелиниң база бараанннарны үүрмектеп садыглаар садыг черлериниң ажылдакчыларының профэвилелиниң каттышканының түңнелинде ол чаа эвилел тургустунган. 1,3 миллион кежигүннүг чаа профэвилел АФТ—КПП дээр профэвилел каттыжышкынында эң улуг эвилел апарган. Бараанннарны үүрмектеп садыглаар садыг черлериниң ажылдакчыларының профэвилелиниң удуртукчузу турган Уильм Уинн ол эвилелдиң даргазы болу берген.

● **ТЕГЕРАН.** Амгы үеде Иран делегейниң он тос чуртунче хүн бүрү 3 миллион 200 муң баррелей нефтини үндүр садып турар деп, Иранның национал нефть компаниязының директору Назих медеглээн. Иранның нефтизин садып ап турар бүгү чурттардан ол нефтини Израильге болгаш Мурнуу-Африка Республикага сада бербес деп хүлээлге алдынганын ол демдеглээн.

Нефть үлетпүрүн хөгжүдериниң хереглелинге база ол адырның ажылчыннарының чалгай байдалын бедидер сорулга-биле чоокку үеде 7 миллиард риал акшаны тускайлап бээр.

● **БОНН.** Майның төнчүзүнде Германияның Федеративтиг республиказынга албан хуузу-биле даңзылаттырган 775 муң 117 ажыл чоктар, оларның аразынга ажыл чок 431 муң 055 херээженнер санаттынып турган.

Ооң аңгыда, статистикада кирбээн 600 муң ажыл чоктар чуртта санаттынып турар, оларның аразындан барык 400 муң чедир кижи ажыл тып алыр идегелин ышкынган болгаш күш-ажыл биржаларынга барып даңзылатпастай берген.

● **КАБУЛ.** Афганистан Демократтыг Республика камгалалының дээди чөвүлелиниң хуралы болган. Чурттуң камгаланыр аргазын улам ыңай бедидериниң айтырыгларын, ол ышкаш Афганистанга удур даштыкы агрессияга өйтүр шавыышкын бээринге эргежок чугула хемчеглерни чугаалашкан.

Апрель революциязының сорулгаларын улус массаларының калбаа-биле деткип турарын камгалал чөвүлели бедии-биле үнелеп, революцияны камгалаарының комитеттериниң идепкейлиг ажыл-чорудулгазын демдеглээн.

● **ЛУАНДА.** Ажыл төлевириниң дугайында хоойлуну Ангола Улус Республиказа чонга калбаа-биле чарлап дыңнаткан. Чептүг ажыл төлевирин доктаадып тургузарын ол тодарадып турар, ооң үндезини — чарыгдаттынган күш-ажылдың саны болгаш шынары болур.

Ажылдакчының мергежилинден, ниитилел бүдүрүлгезинге ооң салыышкынындан хамаарыштыр ажыл төлевириниң тариф хемчээл чурумнарын хоойлуга дүүштүр күштүг болдуруп чорудар.

● **ТОКИО.** Чилиниң чону-биле эп-сеткил каттыштырылгазының япон комитединиң калбак хуралы болган. Японияның Компартиязының, Тайбыңның япон комитединиң, Японияның демократтыг аныяктар лигазының, профэвилелдериниң, херээженнерниң болгаш депшилгелиг өске-даа япон организацияларының төлээлекчилери аңаа киришкен. Чилиниң шериг-фашистиг ёзу-чуруму-биле харылзааларны Японияның чагырыкчы бөлүктериниң калбартып турарынга удур, Чили патриоттарының демиселинге деткимче кылдыр чурттуң демократтыг күштериниң хөделиишкиннериниң программазын ол төлээлекчилер төлевилеп кылган.

ХАКАС ЧЕРГЕ

Театр

Ийи дакпыр орденниг Хакас автономнуг областың найысылалы Абакан хоорайга республиканың хөгжүм-шии театрының он хонук дургузунда уламчылаан чайгы гастролю — театрның төөгүзүнде чаа арын. Бистиң артистеривистиң аалдап чорааны «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның чугула доктаалын идеология фронтузунуң муң-муң ажылдакчыларының таныжып, деткип турган уттундурбас хүннер-биле холбашканы коллективтиң чогаадыкчы ажылдакчыларынга өөрүнчүг болгаш сорукгуг.

Тыва театр бодунуң кожаларынга чеди шиилиг аалдап чораан. Он хонуктуң иштинде бистиң артистеривис М. Ю. Лермонтов аттыг театрның сценазынга 17, а Алтай районнуң Ак-Эрик, Аржаново, Очуры суурларынга 4 шиилерни ойнагылаан. Эң ылангыя П. Бажовтуң «Мөңгүн-Дуюг» деп тоолун ойнап турар бөлүк орус дылга он катап аныяк көрүкчүлерге хүндүскү шиилерни бараалгаткан. Ук шииниң кожегези ажыттынары билек-ле, садик база школа назылыг чаштар артистерниң оюнун хөгжүм аайы-биле адыш часкаашкыннарлыг уткуп турган. Бо талазы-биле тоол-шииниң тургускан режиссёру — Людмила Бузинанын негелделиг, билдилиг ажылдааның демдеглээр ужурлуг. «Мөңгүн-Дуюг»— аныяк көрүкчүлерниң сеткил-чүрээнде тыва театр дугайында чаагай эртине ышкаш артып калган.

Бистиң театрывыс бодунуң хөгжүм-шии театры деп адын бо удаада база катап бадыткаан. Хөгжүмнүг шиилер «Аршин мал-алан», «Ыглаар-Түрүг», «Терезин шляпка», «Мөңгүн-Дуюгну» көрген көрүкчүлер ырлаар салым-чаяанныг артистерниң бистиң театрывыста хөйүн магадап, оларның адрезинге чылыгчымчак сөстерни бо-ла сөглээр турган.

Сураглыг орус классик Н. Гогольдуң «Ревизорун» абаканчылар улуу-биле сонуургааннар. Кол маадыр Хлестаковтуң (артист Х. Ширин-оол) болгаш хөйнүң сценалары кажангызындан-даа артык дээштиг болган. Бо комедияда театрның бүгү тыва артистери киржип турар болгай. Олар чаңгыс аай ансамбль-биле театрның ажылы — коллективтиң ажылдың үре-түңнели болур деп чүвени бадыткааннар. Ук шииниң соонда, хакас театрның чамдык удуртукчулары бистиң кол режиссёрувуска оюн-баштак-биле «артистериңерниң чамдызын биске арттырып көрүңер»— деп чугаалап тургаңы-даа таварылга эвес.

Тыва дылга ойнаан шиилерниң орус дылче эр, херээжен ийи үнге очулгазы чедиишкинниг болган. Бо талазы-биле артистер Д. Барынмаа, А. Ооржак, Г. Мунзук, З. Чооду чогаадыкчы ёзу-биле кызымак ажылдааннар. Аныяк артист Алексей Ооржак областың культура эргелелиниң хүндүлүг бижии-биле шаннаткан. Шиилер орус дылче очулдурарының бо эки эгелээшкинин бистиң театрга моон соңгаар улам кичээнгейге алыры күзенчиг.

Ак-көк Тывадан аалдап келгеннерниң театржы мергежилин сонуургаары-биле Москвадан тускай эртемниглер база келген. Оларга Бүгү-российаның театр ниитилелиниң баштаар чериниң төлээзи В. Пикалов, театр критиги К. Березин, «Наш современник» журналдың критика килдизиниң ажылдакчызы А. Брагин хамааржыр. Найысылалдан келген критиктер шии бүрүзүн көрүп, аңаа хамаарыштыр үнелиг сапалдарын берген. Ол ышкаш тыва артистерниң шиилерин хакас драматургтар М. Кильчичаков, В. Шулбаева, Абакан театрының режиссёрлары Э. Чаркова-Кокова, А. Тугужеков олар көргеннер. Ам оларның чамдыктарының чугааларындан каш олуругларны киирейн:

А. Тугужеков (режиссёр):

— Саян чурттуг өңнүктерниң эккелген шиилериниң чаңгызын-даа эрттирбейн көрдүм. Шии бүрүзү меңээ улуг таалалды чедирди. Тыва театрда Ленинградтың болгаш Москваның театр мастерскаларынга белеткээн, аңгы-аңгы салгалдың шыырак артистери бар дээрзинге бүзүредим. Евгений Вахтанговтуң чаңчылдарынга кижизиттинген чаа күш — Щукин училищезиниң доозукчулары хоочуннарны дозеп алыр төлептиг салгал деп билдим. Черле ынчаш шии бүрүзүнде өскелерге дөмейлешпес, онзагай тыва хевир бары—театрның тускай үнүн, овуруң тургузуп турар-дыр.

А. Брагин (критик):

— Демниг күш — театрның үндезини. Ындыг эалгир, шимченгир, аянныг ансамбль тыва театрда бар-дыр. Ону «Ынакшааннарның амы-тынынга четтингени» деп япон трагедиядан онзалап эскердим. Ол шиида артист бүрүзү чаңгыс угланыышкынныг, бот-боттарын деткижип ойнап турары — улуг чедиишкин. Ук трагедияга О. Сан биле Кохорунуң овур-хевирлери херээжен кижилерниң байлак, бүдүштүг характерлериниң үлегери-дир. Мындыг янзылыг сөстерни «Ревизорга» болгаш өске-даа шиилерге хамаарыштыр сөглеп болур.

Чоннуң аас-чогаалы—эгээртинмес эртине. Тыва тоолдарның аяны-биле «Мөңгүн-Дуюг» ышкаш шиилерден инсценировкалап кылыры силерниң бичии чаштарыңарга чоок болгаш солун болуру чугаа чок деп болаар-дыр мен. Орус улустуң «боттуң хөйлени — эътке чоок» дижири дег, национал драматургияны хөгжүдүп, ону акы-дуңма улустарга уран талантының күжү-биле чедирери эң-не үнелиг.

В. Шулбаева (драматург):

— Азия диштиң теву — ак-көк Тывага аалдап чедип, ол кайгамчык оранның чогаалчылары-биле таныжып мен. Тыва театрның сценазынга мээн «Сыын мыйызы» деп шиимни тургусканынга чоргаарланыр мен. Бо удаада мээң шиимде ойнап турар артистер-биле ужуражып, чогаадыкчы ёзу-биле сагыш-сеткиливисти үлештивис. Тыва театр-биле мээң ужуражылгам меңээ чаа бодалдарны хайырлады: Кожаларының театржы мергежилинге чайынналчак чедиишкиннерни күзедим. База катап сценага ужурашкыже!..

Республика театрының тыва бөлүүнүң Хакас черге көргүскен оюнунга көрүкчүлерге көзүлбес, техниктиг ажылдакчыларның киирген үлүг-хуузун демдеглевейн баар арга чок. Эң ылангыя сцена шимекчизи О. Балы-Сагаан, чырыдыкчы С. Берестов, радист Т. Сиирин-оол, идик-хеп тегииниң эргелекчизи С. Чимит болгаш өскелерниң-даа кызымаккай ажылы макталды.

Гастроль үезинде артистер чүгле шии көргүзери-биле кызыгаарлаттынмаан. Олар парлалганың база радио, телевидение бажыңнарынга солун ужуражылгаларны журналистер болгаш чогаадыкчы ажылдакчылар-биле эрттиргилээн. Аңаа ыр-шоор, шүлүктер, монологтар чаңгыланып турган. РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи, Тываның Күрүне шаңналының лауреады Максим Мунзук Абаканның, Черногорскиниң кинотеатрларынга ужуражылгаларны эрттиргилээн. Ужуражылга соонда «Акира Куросава тырттырып тур» деп документальдыг кинону чыылганнар сонуургаан.

Сөөлгү хүнде Тыва театрга болгаш оон элээн артистерниге хүндүлүг бижиктерни областың культура эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы Г. Н. Саражаков байырлыг байдалга тывыскылаан.

Хакасияга эрткен гастроль чедиишкинниг болурундан аңгыда өөредиглиг болган. Моон соңгаар база шак мындыг үнүүшкүннер планнатынып турар. Ындыг болганда үнүүшкүн бүрүзү театр байырлалы болур. Ынчангаш аңаа белеткелдерни буу-хаа эвес, баш бурунгаар ыяк белеткээри чугула. Шиилерни чонга чарлаарын онзагай кичээңгейге алыры — кол чүүл. Чарлалдарны янзы-бүрү хевирлерге кылып, тус черниң парлалгазынга, радио, телевидениезинге дааныры эң-не дээштиг. Ол ышкаш хүнде ийи-үш удаа ойнаар кол күш — артистерниң удуур-чыдар черлерин, оларның дыштаныылгазын билдилиг организастаары — ийиги черге-ниң айтырыы эвес дээрзин театрның дирекциязы бо үнүүшкүнден билген боор.

Бо хүннерде театрның тыва бөлүү бистиң республиканың ажыл-ишчилеринге бараан болуру-биле районнарже аъттаныптар. А орус бөлүктүң чамдык артистери Минусинскиже боттарының уран талантызын бараалгадыры-биле чорупкан. А июль айда орус бөлүк бодунуң репертуарын Хакасияның мурнуу районнарынга көргүзер. Бир-тээ чай — гастрольдуң таарымчалыг үези болганда артистерни орук-суур, чаа ужуражылгалар, чүс-чүс көрүкчүлер манап турар.

Вл. СЕРЕН-ООЛ.

ИЮНЬ 12-ДЕН 17-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Вторник

ИЮНЬ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05—В. Тучков —«Кудиновкага дөрт дүвүренчиг хүн». Телешии. 1-ги сериязы. 1-ги кезээ. 12.00—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 13.00 — Концерт. Карель АССР-ниң Күрүнениң «Кантеле» ансамблиниң концерти. 13.35—Медээлер. 13.40—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20—«Филиппины». Документалдыг фильм. 16.50 — «Музейлерде болгаш делгелге залдарында». «Пушкинге тураскааткан». 17.30— — Алдын хаалга». Уругларга музыкалыг программа. ЧССР-ден дамчыдылга. 18.20—Кыска хемчээлдиг уран-чечен телефильмнер программазы: «Дуран», «Ону кала-даа көрбээн, кала-даа дыңнаваан», «Флигельде өрт».

КЫЗЫЛДАН

19.25—Телемедээлер. 19.35—«Хөй-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга. 20.00—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.15—«Бөгүн делегейде». Дамчыдылганы юридиктиг эртемнерниң доктору И. М. Бабаев чорудар.

КЫЗЫЛДАН

21.00—«Чогаалчы болгаш үе». Дамчыдылга. 21.30 — «Диштер дугайында». Мультфильм. 21.40 — «Ада-чурттуң Улуг дайыны».— Киноэпопея. 11-ги фильм—«Агаарга дайын». 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.05—Делегейниң уруглар чылынга. «Улуг кижилерге хыналда ажыл». 4-кү дамчыдылга. 23.35—«Мастерская». Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. 00.25—01.00 — Документалдыг фильмнер программазы. Төңгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Каттырынчыгтар». Телешии. 19.20—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.25—«Эртемниң чедиишкиннери». 19.55 — «Уругларга шүлүктер».

КЫЗЫЛДАН

20.15—«Кижи төрелгетенге кижи».

Среда

ИЮНЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05—В. Тучков—«Кудиновкага дөрт дүвүренчиг хүн». Телешии. 1-ги сериязы. 2-ги кезээ. 11.45—С. Прокофьев. Оркестрлиг фортепианога № 1 концерт. 12.00—«Ада-чурттуң Улуг дайыны». Киноэпопея. 11-ги фильм—«Агаарга дайын». 12.50—М. И. Глинканың чогаалдарындан концерт. 13.20—Медээлер. 13.25—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 — «Чер кырында кижи». Кинопрограмма. 17.10—«Билир болгаш кылыр бол». Аныяк техниктерге дамчыдылга. Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. Д. Зудов чорудар. 17.55—«Орус чугаа». ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министри В. П. Елютин киржир. 18.25— «Харыылаңар, горнистер!»

КЫЗЫЛДАН

18.55—Телемедээлер. 19.05 — «Көдээ амыдырал». Дамчыдылга. 19.35—Телемедээлер. 19.50—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—«Чурук бүрүзүнде — хүн». 20.15—Бөгүн делегейде. 20.30—С. Рахманиновтуң романстарын РСФСР-ниң улустуң артизи А. Масленников күүседир. 20.50—«Уттундурбас киноленталар». «Максимниң ээп келгени». Уран-чечен фильм. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.05—00.40—Берлинниң Москвага хүннеринин ажыдарынга тураскааткан концерт. Күрүнениң Төп концерт залындан дамчыдылга. Төңгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.55—Совет ырның концерти. 19.30 —«Москва чоогунуң меридианы». Күш-ажылчы коллективтер дугайында очерктер.

КЫЗЫЛДАН

20.00 — Документалдыг фильмнер программазы: «Хөлегелер», «Олар боттарының бажыңнарындан дезипкеннер», «Дугуйлар дагжап турда». 20.30—21.00 — «Тоолдар парады». Фильм-концерт.

Четверг

ИЮНЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05— В. Тучков —«Кудиновкага дөрт дүвүренчиг хүн». Телешии. 2-ги сериязы. 1-ги кезээ. 11.40—«Максимниң ээп келгени». Уран-чечен фильм. 13.20—Оренбургтуң Күрүнениң орус улустуң ниити ырызының концерти. 14.50—Медээлер. 14.10—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 «Берлинниң Москвага хүннеринге». Кинопрограмма. 16.50 «Төрээн бойдус». 17.10— «Объектив».

КЫЗЫЛДАН

17.40—Телемедээлер. 17.55—«Кижи бүрүзүнүң кадыкшылы—бүгүдениң байлаа». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

18.25 — Уругларга, фильм. «Валяның парустары». Уран-чечен телефильм. 19.35 — «Миллионнарның ленинчи университеди». Телекөрүкчүлерниң чагааларынга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү П. Г. Бунич харыылаар.

КЫЗЫЛДАН

20.05 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — «Пискавуориниң аныяк херээжен ээзи». Автору — Х. Куолийоки. 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.00 — 00.55 — Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Минск)—«Шахтер» (Донецк). Минскиден дамчыдылга. Чапсарда — аът спортунуң талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу. Төңгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

17.40 — «Орлёнок» телестудияның концерт залы.

КЫЗЫЛДАН

18.25 — Документалдыг телефильмнер программазы: «Ат-алдар», «Чогаадыкчылар парады», «Орук эртемин — бүдүрүлгеге». 18.55 — «Хөглүг бал үезинде». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

20.05 — 20.15 — «Шуптузун билип алыксаар мен». Киножурнал.

Пятница

ИЮНЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — В. Тучков — «Кудиновкага дөрт дүвүренчиг хүн». Телешии. 2-ги сериязы. 2-ги кезээ. 11.45 — Н. Римский-Корсаковтуң чогаалдарын Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң симфония оркестри күүседир. 12.10 — Кыска хемчээлдиг уран-чечен телефильмнерниң программазы: «Суббота кежээзи», «Термометр», «Үш рубль». 13.10 — «ССРЭ-ниң ырлары болгаш танцылары». 13.40 — Медээлер. 13.45—16.00 — Чапсар. 16.00 — Медээлер. 16.20 — «Сугга айыыл чок чорук дээш». Кинопрограмма. 17.05 — «Москва болгаш москвачылар». 17.35 — «Шыдыраа школазы». Чагааларга харыылар.

КЫЗЫЛДАН

18.05 — «Диагноз — калчаараар аарыг». Документалдыг фильм. 18.15 — «Тыва неделя». Информастыг программа. 18.30 — «Бистиң кежиивис». Документалдыг фильм. 18.40 — «Челээш». Кызыл хоорайның аныяк парикмахерлериниң конкурузу. 19.40 — «Чаагайжыдылгага — хүн бүрүнүң кичээнгейи». Дамчыдылга. 19.50 — Телемедээлер. 20.05 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15 — Бөгүн делегейде. 20.30 — «Ливиада». Кинопрограмма. 20.55— «Улустуң хөгжүм херекселдериниң үннери». Домра. 21.40 — Ада-чурттуң Улуг дайыны». Киноэпопея. 12-ги фильм—«Далайга тулчуушкун». 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.15 — «Нью-Йорк джаз репертори компани» оркестриниң концерти. 00.05—00.55 — Балет артистериниң концерти. Төңгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.05 — «Целиноград». Документалдыг телефильм. 18.30 — «Горькийниң А. С. Пушкин аттыг опера болгаш балет театрының артистери ырлаар». Горькийден дамчыдылга. 19.00 — «БАМ-ны тудуп турар бис». 19.30 — А. Барто — «Уруглар чогаалдарындан очулгалар». 20.00 — «Хөглүг ноталар».

КЫЗЫЛДАН

20.15—21.45 — «Дээрбек». Уран-чечен фильм.

Суббота

ИЮНЬ 16-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00 — «Үе». Информастыг программа. 10.50 — Эртенги гимнастика. 11.15 — «Шевер холдар». 11.45 — «Силерге, ада-иелер». 12.15 — «Ада-чурттуң Улуг дайыны: Киноэпопея. 12-ги фильм—«Далайга тулчуушкун». 13.05 — «Музейлерде болгаш делгелге залдарында». РСФСР-ниң улустуң чурукчулары С. П. болгаш А. П. Ткачевтарның чогаалдарының делгелгези. 13.35 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 14.05 — «Айыыл чок шимчээшкин». 14.35 — «Уланчылыг ужуралдар». Уругларга спорт-цирк программазы. 15.10—Чогаалчы Сергей Залыгин. Номнар болгаш ужуражышкыннар. 16.10 — «Спортлото» тиражы. 16.25 — Бөгүн делегейде. 16.40 — Уран-чечен юморлуг «Ералаш» журналдың арыннары. 17.15 — «Кадыкшыл». Медицина ажылдакчыларының хүнүнге эртем-тайылбырлалдыг программа. Дамчыдылганы эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар. 18.00 — «Челээш». Улус чогаадылгазының телепрограммазының 3-кү делегей фестивалы. Индия. 18.20 — «Сахалин арыннары». Документалдыг телефильм. 19.10 — Мультфильм. 19.30 — «Билдингир-даа бол алдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар. 20.30 — Сибирь танцызының Красноярскиниң Күрүне ансамблиниң концерти. 21.15 — «Сен, мен болгаш Берлин». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.15—00.45—«Амыдыралга ыр-биле». Аныяк күүседикчилерниң Бүгү-эвилелдиң телеконкурузу. Минскиден дамчыдылга. Төңгенде—медээлер.

Воскресенье

ИЮНЬ 17-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа. 10.50—«Зарядкага чыскаалыңар!» 11.15—«Улустуң аалгалары». 11.30—«Будильник». 12.00 — Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!». 13.00 — Делегейниң уруглар хүнүнге. «Бистиң чаш үевистиң делегейи». Документалдыг телефильм. 13.50—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 14.20—«Көдээге дамчыдылга». 15.20—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның ниити ырызының концерти. 15.50—Театр шиизи. Д. Мамин-Сибиряк—«Алдарлыг черде». Күрүнениң Евгений Вахтангов аттыг үлегерлиг театрының фильм-шиизи. 18.25—«Ирландия-биле ужуражылышкын» Документалдыг телефильм. 18.50—«Ква-ква квартет». Мультфильм. 19.00—«Ыр-79». 19.30—«Делегей байдалы». 20.15—«Бөгүн—Медицина ажылдакчыларының хүнү». ССРЭ-ниң кадык-камгалал министри, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, академик Б. В. Петровскийниң чугаазы. 20.30—«Силерниң чагааларыңар-биле». Музыкалыг программа. 21.15—«Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында». 21.30—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 22.30—«Үе». Информастыг программа. 23.15—00.25—ГДР-ниң уран мастерлериниң концерти. Төңгенде — медээлер.

Айтырыңар, харылап берээл

ЭРТЕМНИҢ ДЕЛЕГЕЙИНЧЕ

Чурттуң дээди өөредилге черлеринче кирерин күзээн оолдар, кыстар Кызылдың башкы институдунче хөй санныг чагааларны бижип турар. Оларның чамдыктарынга харыыны моон адаанда парладывыс.

Биске кээп турар чагааларның хөй нуруузунда кандыг-бир өөредилге черлеринче кирерде кандыг экзаменнер дужаарын айтырган боор-дур. Чижээлээрге, Самагалдайда М. Хертек, Улуг-Хемде Е. Севек-Хуурак, Л. Авай, Кызыл-Мажалыкта А. Ооржак, Ак-Довуракта Е. Күжүгет, Тожуда О. Достай-оол, Чадаанада С. Монгуш болгаш өскелер-даа Москваның, Ленинградтың, Красноярскиниң болгаш өске-даа хоорайларның дээди өөредилге черлеринче кирерде кандыг эртемнерге шылгалдалар дужаарын сонуургап турар. Маңаа кандыг харыы берип болурул?

Кандыг-даа дээди өөредилге черинче кирерин күзээн кижи бүрүзү эртемнерге ханы билиглиг болур ужурлуг. Бо дээрге ниити негелде болгаш кымга-даа билдингир болур хире айтырыг-дыр. А ханы билигни дээди өөредилге черинче кирер бүдүүзүнде, бир-ийи ай иштинде шиңгээдип алыр арга чок. Ол дээрге школага он чыл иштинде кым канчаар өөренип келгенинден хамааржыр. Школага кызып өөренип турган уруглар дээди өөредилге черлеринче кирерде, улуг бергедээшкинге таварышпас.

Дээди өөредилге черлерин техниктиг болгаш гуманитарлыг деп ийи улуг кезекке чарып турар. Чижээлээрге, Москваның технологтуг институду, Иркутскиниң көдээ ажыл-агый институду, Свердловскиниң улус ажыл-агый институду техниктиг, а Москваның Күрүне университеди, Пермьниң күрүне университеди, Бурятияның педагогика институду гуманитарлыг дээди өөредилге черлеринге хамааржыр. [illegible] диглер орус дылга сочинение азы изложение бижиир. Чижээ, медицина институттарынче баар хөөнүг аныяктар биологияны, химияны, физиканы эки билир болгаш орус дылдың бижимел ажылынга дөрттен куду эвес билигни көргүскен турар.

Кижилерни дээди өөредилге черлеринче кирерде, оларның шылгалдалар үезинде алган демдектеринден аңгыда, практиктиг ажылга арга-дуржулгазын база барымдаалаар. Чижээлээрге, Омскиниң ветеринария институдунче кирер дээн ийи кижи дижик. Олче чүгле бо чылын он класс дооскан кижини бе азы ийи-үш чыл бурунгаар он класс дооскаш, кадарчылап турган кижини хүлээп алыр бе? Оларның шылгалда үезинде алган демдектериниң түңү барык дең болза, кадарчылап турган кижини бир дугаарында хүлээп алыры билдингир.

Чүге дээрге ол кижи ук дээди өөредилге черинче анаа-ла кирерин күзеп турар эвес, а мал эмчизи деп кымыл, оон харысалгазы болгаш ажылының уг-шии кандыгыл деп чүвени билип каапкан, идегелдиг кижи-дир. Чогум кандыг өөредилге черинче кирерин баш удур ыяк шиитпирлеп, башкарып албаан, «кайы черже улус эвээш кирип турар ирги» дижип чүгүржүп турар оолдар, кыстар эвээш эвес болуру хомудалчыг. Шак ындыг кижилер канчап-чоор тургаш, кирип алза-даа, өөредилгезин ара каап тар боор-дур. Шак ындыг чорукту болдурбас төлээде, школалар профориентация ажылын күштелдирер, а доозукчулар бодун шүгдүнүп, быжыр боданыр ужурлуг.

Бир ай болгаш чурттуң дээди өөредилге [illegible]

ХҮЛЭЭП АЛЫР КОМИССИЯ.

СУГ УЛУГДА

Бо чылдың май 15-тен сентябрь 15-ке чедир бистиң республикавыста сугга айыыл чок чоруктуң сезону чарлаттынган. Ону эрттирип турар чылдагааны — ажылчы чоннарның чайын сугга эштип, суг кыдыынга дыштаныры көвүдээр, ынчангаш чамдык кижилерниң оваарымча чок чоруундан сугга озал-ондак болгулаар. Кижилерни ол айыылдан камгалаары-биле хоорайның ОСВОД ниитилели ону чарлаан.

Амгы үеде суг улам тереңнеп орар. Улуг-Хемниң эриктери чирлип, олче хөй ыяш болгаш өске-даа чүүлдер дүжүп эгелей берген. Эрик кыдыынга эштири ондактыг апарган.

Тайылбыр ажылын чорудуп турбуже, сугга айыыл болур чоруктар Кызыл хоорайда болгаш эрик дургаар суурларда эвээжевейн турар. Ооң чылдагааны—сугга эзирик эштир азы чамдык серемчилел чок чоруктан болуп турар.

Ооң чижээнге мындыг таварылганы киирип көрейн. Хоорайның ИХК-зиниң ажылдакчызы А. С. Шаршуков балыктааш, чанып орган. Хенертен аңаа улус чүгүржүп келгеш, хемде хеме аңдарлы бергенин дыңнаткан. Александр Семенович бодамжайн-даа ында турган хемелерниң бирээзинче шурай бергеш, айыыл болган черже эжиндирип чорупкаан. Ол кежээ хат дыңзыг болган. Шаршуков боду аңдарлы бер чазып чорааш-ла, хеме аңдарылган черге чедип келген. Шынап-ла сугда аңдарылган хеме, ооң чанында ийи кижи карбаныр турган.

Александр Семенович ийи кижини камгалап шыдаан, а үшкүзү ол удаада тывылбаан. Олар үжээлээ эзирик чорааны сөөлүнде илерээн.

Черле ынчаш, сугга болуп турар айыылдарны сайгарып көргеш, дүрүмнү сагып, оваарымчалыг болур болза, халаптан чайлаарының аргазы бар деп түңнелди үндүрээн бис. Ынчангаш, сугга оваарымчалыг болурун база катап сагындырга артык эвес, ол дугайын эш-өөрүнге, уруг-дарыынга чагыырын сүмеледивис.

Л. САТ.

Кызылдың ОСВОД ниитилелиниң даргазы.

ӨӨРҮП ЧЕТТИРДИВИС

Эмчилерниң болгаш эмнелгениң өске-даа ажылдакчыларының эптиг-ээлдек аажы-чаңы аарыг кижилерниң сеткил-сагыжын көдүрүп, улам дүрген сегииринге дузалап турар дээрзин чугаалапса, ол кандыг-даа хөөредиг болбас деп санаар бис.

Республика эмнелгезиниң нерви аарыгларының салбырының эргелекчизи Билчитмаа Одекеевна Монгуш болгаш эмчи сестразы Нина Санчатовна Бады олар шак ындыг кижилерге хамааржыр.

Бо салбырда янзы-бүрү районнардан келген кижилер эмнедип чыдар бис. Сегип чаңган кижилер эмчизинге болгаш ооң сестразынга сагыш-сеткилиниң ханызындан улуг өөрүшкүзүн илергейлеп чугаалап турарлар.

Бистер база эмнелгеге таарыжып, кадыывыс хүннүң экижип кел чоруур. Удавас ажылдап кирер бис дээрзинге бүзүреп турар бис.

Ш. БААЗАН,
О. МОНГУШ,
А. КУУЛАР.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, чамдык черлерге дымырадып чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы республикага 23—30, чамдык районнарга 17—22, Кызылга 27—29 градус изиг болур. Автоoруктарга көстүрү эки.

Редакторнуң оралакчызы
К. К. САТ.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Тываның профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле республика эргелели сес чыл болгаш ортумак школаларның доозукчуларын, Совет Армиядан халашканнарны Кызылдың № 1 КПТУ-ге болгаш Балгазынның № 2 КПТУ-ге өөренирин болгаш дараазында тускай эртемнерни чедип алырынче чалап тур:

слесарь-сантехниктиң болгаш автомобиль чолаачызының ажылын күүседип билир калбак профильдиг тракторист-машинист база электромонтёрнуң ажылын күүседип билир мал фермаларының механизатору.

Ак-Довурактың ортумак ХПТУ-3-ке өөренип тургаш, дараазында профессияларны чедип ап болур: арыглакчы, электрокаңнакчы, автокрановщик-слесарь; Кызылдың ортумак ХПТУ-4-ке өөренип тура маляр, дашчы-монтажник, плита салыкчызы, чазаныкчы профессияларны чедип ап болур.

Чадааның ХПТУ-6-га өөренип тура—дашчы, маляр болгаш чазаныкчы, сантехник, электрокаңнакчы профессияларны чедип ап болур.

Өөреникчилерни аъш-чем-биле, идик-хеп-биле, стипендия-биле, ниитиниң чурттаар бажыңнары-биле хандырар. 3 чыл курс-салыг өөредилгени доосканнар кандыг-даа дээди өөредилге черинге кирип эргелиг дипломну алыр. 10 класс доосканнар бир чыл дургузунда үстүнде айыткан профессияларны чедип ап болур.

Училищелерде спорт секциялары, бот тывынгыр уран чүүл бөлгүмнери, техниктиг чогаадылга бөлгүмнери ажылдап турар болгаш чыл санында-ла бөлүк өөреникчилерни Кара далайже, Москваже болгаш социалистиг чурттарже чорудар.

Училищелерниң баазазында профтехучилищелерниң ыр болгаш танцы ансамбли бар.

Өөредилге үезин күш-ажыл стажынга киир санаар, шеверлекчилерниң тускай эртеминге өөренип турарларга немелде чемгерилгени тургузар.

Училищеге кирерин күзээннер директорга билдириишкин бижээш, дараазында документилерни кожар: эртемниң дугайында херечилел азы аттестат (боду-биле), төрүттүнгениниң дугайында херечилел азы учётта ушта бижээн паспорт, чурттап турган чериндеп шынзылга, 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы болгаш 3×4 см хемчээлдиг 3 фото-чурук.

Училищеге кирерниң шылгалдазы чок-ла хүлээп алыр. Өөредилге сентябрь 1-ден эгелээр, документилерни 1979 чылдың август 30-ге чедир хүлээп алыр.

ЧАА КИНОНУ КӨРҮҢЕР

ТОЛЬКО КАПЛЮ ДУШИ...

«Довженко» аттыг киностудияның үндүргени «Биче сеткилдиг болуп көр» деп кинону найысылал Кызылдың кино-экраннарынга үнүп эгелээн. Рольдарны артистер Л. Неведомский, А. Никитченко, М. Кононов олар ойнап турар.

КИНО

ИЮНЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынаныышкын сылдызы» 10.00, 12.50, 15.30, 18.40, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өскүс дуңмам» 9.50, 11.30, 14.00, 15.40, «Сөөлгү ынаныышкын» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оол болгаш далай» 11.00, 13.00, «Өжээн болгаш хоойлу» (2 сериялыг) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Соңгузу хүнге расписание» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Повар болгаш ырлаакчы кыс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

1977 чылдың август 25-те Тыва АССР-ниң Күрүне автоинспекциязының Ая Ивановна Торжутка тывысканы ААЗ сериялыг 439438 дугаарлыг чолаачының шынзылгазын читкен, ону ам күш чок деп санаар.

Редакцияның адрези: Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдистериниң 2-31-75, культура килдистериниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдистериниң 2-21-47, үлетүр килдистериниң 2-22-54, чагаа килдистериниң 2-41-27, информация килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун көдүрүп баргаада 2-32-75 телефоннар долгаар.

Тираж 16555. Чагыг № 1036.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграф болгаш ном садыы талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00876.